

СТЕНОГРАМА

круглого столу на тему: "Оцінка і перспективи
галузевих напрямів реінтеграції"

08 грудня 2021 року

Веде засідання заступник голови Комітету з питань прав людини,
деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у
Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим,
міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин

ЯКОВЛЄВА Н.І.

ГОЛОВУЮЧА. 15:00. Маємо розпочинати.

Перш за все наголошу, що інструкція щодо перекладу, вона буде знаходитися у вас у чаті, і відповідно ви будете проінформовані щодо того, яким чином можна буде слухати переклад.

А тепер до основного. Власне, ми з вами зібралися напередодні Міжнародного дня прав людини, що є достатньо символічним. І саме в цей день ми проводимо круглий стіл щодо оцінок і перспектив галузевих напрямків реінтеграції.

Насправді, дуже важливо, щоб ми розуміли, що саме питання реінтеграції населення стосовно окупованих територій для всіх держав, які проходять через міжнародні збройні конфлікти, є одним з ключових питань. Тобто це питання, яке стовідсотково стоїть у пріоритетності нашого розгляду. І успішність реінтеграції, вона фактично залежить від того, наскільки активними будуть наші дії вже зараз. Тобто держава має бути готова до миру.

В залежності від того, наскільки ми зараз зможемо виробити успішні напрямки реінтеграції успішні політики реінтеграції, настільки ми зможемо безпечно і ефективно провести реінтеграцію після того, як територіальна цілісність буде відновлена.

Хочу сказати, що наш комітет постійно розглядає питання, які пов'язані з покращенням стану справ чи на лінії розмежування, чи для внутрішньо переміщених осіб. Але тим не менше залишається відкритим питання соціальності і комплексності цього підходу.

Звичайно, Міністерство реінтеграції є профільним міністерством, але в той же час інші міністерства мають розуміти, що вони теж відповідальні за політику реінтеграції. Тому що є окремі галузі, де потрібно розробляти політику реінтеграції. Це те, що стосується відновлення прав, які закладені у сфері медицини, освіти, інфраструктури, набуття і надання соціальних та адміністративних послуг.

Тобто насправді сфери застосування реінтеграції, вони є майже в кожного міністерства. І відповідно це наше сподівання – закликати до формування базових політик реінтеграції. В залежності від злагодженості роботи різних міністерств і різних органів влади, і фактично Офісу Президента, і парламенту, залежить в цілому успіх реінтеграції населення. Ми маємо розуміти, що будь-який конфлікт рано чи пізно закінчується. І про те, яким буде життя, в тому числі після деокупації тимчасово окупованих територій, ми маємо не тільки зараз думати, ми маємо вже мати конкретні рішення для того, щоб фактично зробити це таким чином, щоби ми були підготовлені до того, коли мир настане.

Саме тому політики, реінтеграційні політики і саме питання перехідного правосуддя є для нас дуже важливим і зараз. Ми розуміємо, що насправді готовність держави до реінтеграції територій, готовність держави до розуміння тих процесів, які будуть відбуватися після відновлення територіальної цілісності, вони можуть значним чином полегшити ті завдання і ті значні виклики, які стоять перед нами. Це стосується і відновлення майнових правил, і в цьому ключі і парламент активно працює по напрацюванню законодавчих ініціатив. І є реалізація Міністерства реінтеграції про це питання – взагалі господарського режиму на

прифронтових територіях, воно залишається відкритим. І саме тому зараз реєструються законопроекти, які пов'язані з особливими господарськими умовами на території Донецької і Луганської області. Це і те, що стосується питань, які продовжують турбувати внутрішньо переміщених осіб, і щодо питання, зокрема, реєстрації місця проживання. У нас, в нашому комітеті, розглядається ряд таких законодавчих ініціатив.

Але ми можемо говорити про певні напрямки і про певні точки. Я б хотіла би, щоб ми сьогодні... І взагалі метою нашого круглого столу є більш комплексне, системне обговорення цих питань для того, щоб ми перейшли до формування профільних галузевих політик реінтеграції, для того, щоб сьогодні ми змогли оцінити міжнародний досвід у цьому контексті, який однозначно буде корисний для України. І врешті-решт щоб за результатами цього круглого столу ми змогли сформулювати змістовні рекомендації для міністерств і відомств, які можуть безпосередньо втілити їх в життя.

Тому у нас сьогодні дуже багато виступаючих, і я буду радо передавати слово Людмилі Леонтіївні Денісовій, Уповноваженому Верховної Ради з прав людини. Я також перед першим виступом і надалі прошу всіх дотримуватися регламенту, оскільки у нас достатньо жорсткі часові межі. Дякую.

Людмила Леонтіївна, запрошую вас.

ДЕНІСОВА Л.Л. Дякую. Вітаю всіх. Дякую, пані Неллі.

Я хотіла б окреслити декілька питань, які, на мій погляд, можна було б сьогодні обговорити, в тому числі враховуючи склад представників на сьогоднішньому засіданні круглого столу і виступаючих. Тому я думаю, що, може, вони нададуть відповіді на ті питання, які я підніму.

Перше – що у нас на сьогоднішній день немає законодавчого закріплення статусу жертв конфлікту. Це означає, що ці люди, які живуть на окупованій території, в "сірій" зоні, а в тому числі стали внутрішньо

переміщеними особами, вони не знають, яким чином і ким вони будуть визнані.

Ми знаємо, я тут не буду повторювати всі міжнародні документи, до яких приєдналася Україна, які ратифікувала, і що саме в міжнародних документах і як саме визнається жертва – що всі, хто зазнав утисків будь-яких. І тому нам потрібно, вкрай важливо, для того, щоб говорити про реінтеграцію, напрацювати все ж таки таке законодавство про визнання – саме кого ми визнаємо жертвами.

На сьогоднішній день є тільки дві категорії, по яким вирішено майже це питання. Це діти, які визнані на сьогоднішній день, уже статус такий отримали понад 73 тисячі дітей. Тобто вони вже визнані жертвами, у них деякі пільги від держави є. І 141 цивільна особа, яка визнана, що вона отримала каліцтво внаслідок військових дій на сході. Це оці дві категорії. Тобто у нас тут багато роботи.

Я думаю, що потрібно все ж таки оці напрацювання, які зараз, за інформацією, яка розповсюджується в тому числі і на таких круглих столах, що в Офісі Президента напрацьовані підходи до перехідного правосуддя. Саме ми в 2018 році, коли я тільки була призначена на цю посаду ми створили таку робочу групу, вона була створена від правозахисної спільноти, представників від органів влади, з працівниками секретаріату. Ми напрацювали проект Закону про засади державної політики захисту прав людини в умовах подолання наслідків збройного конфлікту, все це оформили відповідним чином і в жовтні 2019 року передали в Офіс Президента.

Я думаю, що я можу передати такий екземпляр, такий варіант до Комітету з прав людини, щоб вони були теж ознайомлені, і думаю, що з цими підходами, які ми якраз рахували, що напрацьовано в міжнародному світі.

Друге питання – це 7 мільйонів громадян, які мешкали на території Донецької та Луганської областей та міста Севастополя та в Криму, це 7 мільйонів громадян. Зараз у нас за нашими даними і за даними, які є

доступними, півтора мільйона внутрішньо переміщених осіб, 3,5 мільйона мешкають на окупованому Донбасі і ще 2,3 мільйона мешкають на території Автономної Республіки Крим. Вони всі в очікуванні того, як буде відбуватися ця реінтеграція, і як ми підготуємося до миру, який все рівно наступить?

І тут потрібно нам надати відповіді на такі питання, що у нас на 1 листопада 2021 року є заборгованість пенсійних виплат. Ті, які мають пенсіонери статус ВПО – це 11,2 мільярда, це 275 тисяч наших пенсіонерів і ще є ті, які не мають такого статусу і обрахована заборгованість понад 77 мільярдів. Тобто це теж проблема.

Так дякуючи Кабінету Міністрів України, що 10 листопада за відпрацюванням Міністерства соціальної політики порядок був такий щодо виплати цієї заборгованості. Постанова 1165 була прийнята, ми приймали участь, надавали свої позиції. Але потрібно тепер передбачити кошти на ці 11,2 мільярда, але посил на 77 мільярдів стосовно пенсіонерів, які не стали ВПО, потрібно теж робити. Тобто їм потрібно знати, коли відбудеться ця реінтеграція, що буде з цими виплатами.

Є одна проблема, на якій я хочу наголосити, щоб ви теж, пані Неллі, знали, що з 1 січня 2022 року пенсіонери, які проживають на окупованих територіях могли позбутися виплат, тому що Ощадбанк припиняв... *(Не чути)*

Ми всі разом навалились, як кажуть, і відтермінували введення на один квартал, і тепер це буде з 1 квітня 2022 року, але питання не вирішено. І тут теж наші всі пенсіонери з числа ВПО в тому числі вони мешкають на території окупованій, ми знаємо про це і кожні два місяці рухаються для того, щоб отримати свою пенсію, їм потрібно сказати, що буде далі, і це теж реінтеграція.

Що стосується, ви тут вже згадували – це право на житло. Тобто правильно, у нас сьогодні є постанова про пошкоджене житло і якимось воно

таким рухається чином і передбачаються кошти, були виділені 114 мільйонів гривень, і допомога така була виплачена 3 тисячам 180 сім'ям. А щодо зруйнованого житла? Тобто, коли взагалі зруйнували, тут питання у нас не вирішене і тут потрібно, безумовно, вирішити це. І я сподіваюсь, що найшвидше прийняття законопроекту, який є 5187, в парламенті. І думаю, що все ж таки ми надамо такий дуже позитивний сигнал нашим громадянам.

І ще одна тема, на якій я б хотіла наголосити – це діти та молодь. Ми всі знаємо, що вони і не мають права на громадянство України, вони отримують паспорти Російської Федерації або всяких різних ДНР, ЛНР. Вони позбавлені можливості вивчати українську мову, тому у них порушується, є дискримінація за цією ознакою вступу у вищі учбові заклади. Але треба сказати, що кількість осіб наших дітей, які поступили до вишів вона збільшилась. Наприклад, це було 1 тисяча 8 в 2016 році, в 2021 році – 2 тисячі 83.

Але багато дітей, які живуть на окупованих територіях, вони отримують вищу освіту в цих закладах, які є на окупованих територіях, України не визнає ці дипломи. І зараз у мене є багато звернень від цих дітей, які отримали там освіту і готові тут підтвердити дипломи для того, щоб працевлаштуватись на території України, яка контролюється урядом. Я думаю, що це наші з вами резерви тих громадян, які точно будуть українцями, і будуть на підтримку цих інтеграційних процесів, які будуть зроблені Україною в майбутньому.

Дякую вам дуже. Бажаю плідної роботи.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Людмила, за ваш структурований виступ, і, власне, за наголошення на тих больових точках, які у нас є, і фактично які нам потрібно буде вирішувати. І тут саме є ті питання, які частково можуть нас, скажімо так, просунути вперед. Це те, що стосується, дійсно, перехідного правосуддя і широкої суспільної дискусії щодо тих проблем, які

є. Тому що, дійсно, питання пенсійного забезпечення – була спроба у парламенту його вирішити, яка, на жаль, була провалена ще у 2019 році, і після цього парламент, на жаль, не повернувся до цієї історії. І що стосується молоді і дітей, дійсно, ті законодавчі зміни, які були прийняті щодо пільгового вступу, але питання самого визнання інформації і підтвердження кваліфікації тих документів, які видаються на тимчасово окупованих територіях, воно дійсно стоїть гостро, і фактично нам все одно рано чи пізно його доведеться вирішувати. Хоча я можу спрогнозувати, що це рішення може викликати, скажімо так, певне суспільне невдоволення певної частини і категорії теж наших громадян. Але це вольове рішення, яке потрібно буде приймати.

Дякую вам ще раз за позицію.

А зараз хотіла би запросити до слова Антона Кориневича, Постійного Представника Президента України в Автономній Республіці Крим. Будь ласка, пане Антоне, запрошую вас.

Пане Антоне, ми вас, на жаль, не чуємо зараз. Добре, давайте поки пан Антон вирішує технічну проблему, ми перейдемо далі.

Запрошую тоді до слова Віталія Музиченка – заступника міністра соціальної політики з доповіддю на тему: "Про реалізацію прав громадян на соціальне забезпечення в умовах реінтеграції тимчасово окупованих територій".

МУЗИЧЕНКО В. В. Дякую, пані Неллі.

Доброго дня всім учасникам круглого столу. Дійсно, питання надзвичайно важливе і потребує уваги з різних сторін. Людмила Леонтіївна достатньо, я погоджуюсь, структуровано і достатньо широко охарактеризувала поточний стан проблематики в деяких сферах. Але зосереджуючись, враховуючи ліміт часу, власне, на питання соціального забезпечення і пенсійного забезпечення, хотів би сказати наступне.

Ну, по-перше, дійсно ми на сьогоднішній день маємо офіційно на обліку майже півтора мільйона внутрішньо переміщених осіб, які складають більше ніж 1,2 мільйона сімей. Але я думаю, що це далеко неповна цифра реальної статистики, яку ми маємо на сьогоднішній день в державі. Тобто це ті люди, які офіційно заявили про своє переміщення, отримали ці документи і так далі. Яка кількість людей, не потребуючи певних якихось преферентів від держави чи визнання їх як внутрішньо переміщених осіб, реально перемістилася на підконтрольну територію – це велике питання насправді.

Але тим не менше, для того, щоб створити умови для інтеграції цих осіб, які перемістилися на підконтрольну територію нашої держави, ще в 14-му році було запроваджено окремий вид соціальної підтримки – це так звана виплата на проживання, в тому числі і на оплату комунальних послуг. Наразі ми говоримо про те, що таку підтримку отримує в середньому більше ніж 170 тисяч сімей з числа внутрішньо переміщених осіб. І за рахунок прямих трансактів з державного бюджету це створює умови для вирішення принаймні мінімального набору тих проблем, які є в цих людей, які перемістилися, по суті, втративши все – і майно і житло і всі свої речі, які у них були на територіях. Тобто на сьогоднішній день ця програма продовжується.

На наступний рік у нас передбачено фінансування на рівні цього року – більше 3 мільярдів гривень. І на сьогоднішній день говоримо про те, що ця програма, в принципі, працює нормально і фінансування йде вчасно, тут нарікань особливих немає.

Але враховуючи от якраз питання карантинних обмежень, враховуючи питання постійної необхідності продовження і звернення за цією допомогою, власне, 3 листопада було внесено зміни до порядку її надання, і надано можливість, враховуючи загальну політику цифровізації і поширення електронних послуг, дано можливість громадянам звертатися щодо продовження цієї виду допомоги вже в електронному вигляді

використовуючи процес звернення через Дія. Я думаю, це суттєво спростить доступ громадян до цього виду допомоги.

Ще один аспект такий, я хотів також звернути увагу – це те, що також на початку листопада було змінено алгоритм, по суті перше впровадження майже електронної системи підтвердження і отримання відповідного статусу внутрішньо переміщеної особи. 999 Постанова була прийнята, яка по суті дає можливість також цифровізувати цю послугу.

Але я погоджуся з Людмилою Леонтіівною про те, що найбільш проблемним питанням є, звичайно, пенсійне забезпечення. Тут трошки статистики.

На не підконтрольних територіях Луганської і Донецької області, тому що зараз говоримо про них, проживало до серпня 2014 року майже 1,3 мільйона пенсіонерів, тобто тих людей, які отримували постійне пенсійне забезпечення, набувши відповідний статус. За цей період із цієї чисельності пенсіонерів майже 1,2 мільйона хоча б один раз зверталися на підконтрольні території до офіційних органів, переоформлювали відповідні виплати. Але з цієї чисельності в поточному режимі зараз отримують пенсію тільки 628 тисяч пенсіонерів. Це означає, що значна частина, фактично половина від тих людей, які хоча б раз переоформили пенсію, на сьогоднішній день не є отримувачами таких виплат. І здебільшого, я б сказав, практично всі, проживають на непідконтрольній території. І власне, карантинні обмеження і блокування КПВВ достатньо сильно, я б сказав би, фактично повністю, ускладнили і унеможливили потенціал цих громадян щодо звернення за своїми виплатами. Це велика проблема, яку ми на сьогоднішній день вбачаємо, і, власне, це впливає на накопичення тієї заборгованості, про яку йшла мова.

Дійсно, була непроста дискусія стосовно виконання відповідних зобов'язань нашої держави перед і внутрішньо переміщеними особами, перед якими є заборгованість за попередні періоди, і перед тими громадянами, які

залишаються проживати на непідконтрольній території нашої держави в Луганській і Донецькій областях. Дійсно, було прийнято таке, я сказав би, компромісне рішення у вигляді порядку, про нього сьогодні вже згадувалось, це Постанова 1165. Ми працювали над цим порядком достатньо довго. Якщо я не помиляюся, більше двох років у нас йшла важка дискусія, особливо з фінансовим блоком, з Міністерством фінансів. На сьогоднішній день такий порядок затверджено, але це тільки половина справи, насправді. Тому що, не дивлячись на те, що порядок є, про те, що ми зверталися і до Міністерства фінансів, і до Кабінету Міністрів з проханням при доопрацюванні Закону про Держбюджет на 2022 рік передбачити відповідний фінансовий ресурс для практичної реалізації цього порядку, на сьогоднішній день цих коштів ні Пенсійному фонду, ні Міністерству соціальної політики не передбачено.

У нас є одна ідея, яким чином розпочати, скажімо так, впровадження цього порядку. Звичайно, це не ідеальна ситуація, дійсно, на сьогоднішній день Міністерством соціальної політики для виконання різних пенсійних програм в наступному році передбачено видатки на наступний рік близько 200 мільярдів гривень, і у нас є ідея частину цих коштів (можливо, невелику) спрямувати все-таки на початок роботи цього порядку хоча б в пропорційному режимі.

Я дуже хотів би, щоб депутатський корпус і Людмила Леонтіївна також підключилися до цієї процедури, тому що я думаю, що тільки спільними зусиллями ми можемо, скажімо так, вплинути на ситуацію, щоб хоча б в мінімальному розмірі, але фінансовий ресурс для виконання зобов'язань нашої держави. І ми неодноразово про це говорили і на узгоджувальних нарадах, і на урядовому комітеті, що, звичайно, всі прекрасно розуміють, що 90 мільярдів гривень одночасно виплатити з державного бюджету у нас можливості зараз немає. Але це напрямок і це ціль, яку ми можемо показати стосовно того, що держава в силу фінансових можливостей, в силу свого

поточного економічного стану виконує або намагається виконати ті зобов'язання, які в неї є перед своїми громадянами.

Це має бути політична позиція, яка спрямована, по суті, на інтеграцію, на реінтеграцію не тільки територій, але і населення – основне. Ми ж говоримо не просто про територію, ми говоримо про головне, що в нас є...
(Не чути)

Друге питання, на яке я коротко хотів би звернути увагу і яке пропоную взяти нам з вами на олівець на майбутнє, – це те, яким чином ми маємо проводити роботу стосовно потенційних пенсіонерів, які на сьогоднішній день і в період окупації нашої території працювали на непідконтрольних територіях. Тобто це ті пенсіонери, які завтра-післязавтра, через рік будуть звертатися до Пенсійного фонду, до держави Україна стосовно оформлення пенсій.

Частина інформації про трудову діяльність цих людей є наявна в реєстрі застрахованих осіб. Але ця інформація є, по суті, фіксована з 2000 року, коли його було запроваджено, до 2014 року. В окремих випадках продовжувалась сплата єдиного соціального внеску за цих людей до 2017 року – до періоду так званої економічної блокади і введення зовнішнього так званого управління. Але з 2017 року, по суті, сплата єдиного соціального внеску за цих людей до Пенсійного фонду не відбувається, відповідно і набуття страхового стажу за цих людей не фіксується.

Я думаю, це велика проблема, з якою ми стикнемося трошки пізніше. Але нам потрібно думати, яким чином нам вирішувати її вже зараз, тому що це громадяни, які в недалекому майбутньому будуть порушувати це питання перед нашою державою. Тому це також потрібно брати, як кажуть, на олівець і продумувати цю ситуацію.

А взагалі я думаю, тут з точки зору встановлення принципів і правил перехідного періоду, те, що говорилося, в різних секторах і сегментах потрібно напрацьовувати ті зміни. Як один із варіантів, який запропонував

уряд, – це той законопроект, який от буквально нещодавно було зареєстровано Верховною Радою, про політику перехідного періоду. Я думаю тут потрібно його достатньо серйозно проаналізувати і подивитися, можливо, потрібно його доопрацювати з точки зору вироблення більш комплексного рішення. Але в будь-якому випадку – це рух, який потрібно здійснювати.

Дуже дякую за увагу і в межах виділеного часу намагався максимально і скажемо так повно охарактеризувати ситуацію. Дуже дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дуже дякую, пане Віталію, вам за доповідь. Дякую за активну позицію, яку ви висловили якраз з приводу пенсій.

І дуже важливо, щоб держава в першу чергу визнала ті зобов'язання, які у неї є перед громадянами, які навіть зараз проживають на тимчасово окупованих територіях. І, звичайно, питання про потенційних пенсіонерів, воно дійсно є дуже важливим.

Але в чаті до вас надійшло питання, я не можу його не задати. Чи буде розглядатися питання підвищення розміру допомоги? Адже зростає прожитковий мінімум, змінюються ціни на комунальні послуги, які кожного року зростають, а соціальна допомога не змінюється. Фактично, я так розумію, що це питання стосується якраз виплати допомоги по ВПО.

МУЗИЧЕНКО В.В. Дійсно, це питання стосується допомоги внутрішньо переміщеним особам. І я тут хотів би звернути увагу на те, що оця допомога, яка виплачується цільовим трансфером, скажемо так, це ж не єдина допомога, яка допомагає людям вирішити ці питання.

У нас створено особливі умови призначення житлових субсидій для внутрішньо переміщених осіб, в рамках якої і не враховуються окремі виплати, і створено процедуру, яка дає можливість це зробити. Тому от власне ця допомога у вигляді житлових субсидій дає можливість людям в поточному режимі оплачувати саме комунальні послуги.

Я думаю, що питання спроможності, я сказав би це так, вживати заходів стосовно підвищення цього розміру допомоги, диктується у нас бюджетними обмеженнями, які в нас є. Виходячи з того ресурсу, який є визначений на 2022 рік, ми можемо постати перед дилемою: або у нас не вистачить коштів на задоволення всіх потребуючих через збільшення розмірів виплат, або ми продовжимо виплачувати в тому режимі в якому в нас є. Ми беремо собі це як одне із питань для опрацювання, але я ще раз говорю, що тут потенційно треба говорити про спроможність, щоб ми не створили умови, коли ми декларуємо те, чого не можемо зробити.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пане Віталію, вам за цю відповідь.

І ми не залишаємо урядовий блок, тому що дійсно питання реінтеграції, воно є достатньо широким і питання інфраструктури є теж одним з головних питань.

Тому я запрошую до доповіді Анну Юрченко, заступницю міністра інфраструктури України з питань європейської інтеграції. Пані Анно, будь ласка.

ЮРЧЕНКО А.С. Доброго дня, шановні учасники круглого столу! Дійсно, розвиток інфраструктури транспорту на підконтрольних територіях в Луганській, Донецькій областях є першочерговим завданням і, в принципі, мешканці цих територій могли побачити результати певних наших напрацювань за останні декілька років, лише за останні два роки.

Я постараюся за ці 5 хвилин, які відведено, коротко розказати, який у нас є фактично прогрес в цьому питанні, скажемо так, ті сфери, в яких необхідно ще досить зосереджено попрацювати для того, показати певні результати, щоб нашим громадянам було комфортно жити на тих територіях.

По авіаційному транспорту. Ми всі прекрасно знаємо, що ми втратили аеропорт "Донецьк", ми втратили аеропорт "Луганськ". Що фактично сталося? Дві ці області на сьогоднішній день не мають фактичного авіасполучення між Україною і між всім світом, аеропорт "Маріуполь" не працює, причина безпекових питань. І на сьогоднішній день ми опрацьовуємо питання, яким чином нам забезпечити авіасполучення в цих двох областях.

І власне кажучи, це питання у нас входить в Державну цільову програму розвитку аеропортів до 2023 року і розглядаємо декілька варіантів, яким чином можна забезпечити авіасполучення: це, по суті, у нас або будівництво нового аеропорту в місті Краматорську, або будівництво між містами Маріуполь і Бердянськ. Задача у нас фактично до кінця цього року і наступного року, я думаю, що через певний час ми зможемо презентувати вже результати і більш чітко говорити про те, коли цей проект буде зреалізовано.

По залізниці. Фактично на сьогоднішній день ситуація у нас схожа з аеропортами, тому що в нас залізниця була дуже сильно зав'язана на роботу нашої портової інфраструктури, а саме порту в місті Маріуполь. Та станція у Волновасі, яка була основною вузловою станцією для перевалки грузів перед портом в... *(Не чути)* вона знаходиться на непідконтрольній території і за рахунок цього у нас вантажообіг в порту Маріуполь падає щорічно. По суті, на сьогоднішній день, єдиним клієнтом цього порту є Азовсталь і Металургійний комбінат імені Ілліча і, власне кажучи, робота цього порту фактично пропорційна роботі цих заводів.

Що можливо здійснити в цьому порту і яким чином можна підняти вантажообіг? Це на сьогоднішній день нами заплановано будівництво зернового терміналу і це дасть приріст в 2 мільйони тонн, тобто фактично це дасть приріст на близько... *(Не чути)* вантажообігу. Це будівництво комплексів з прийому рослинної олії.

Скажемо так, єдиним варіантом збільшити вантажообіг в Маріуполі – це є розвиток сільського господарства в даному регіоні. І це єдиний варіант, яким чином можна його підняти з тих руїн, в яких він зараз знаходиться.

По залізниці. На сьогоднішній день для того, щоб дістатися з міста Києва в адміністративний центр, наприклад, Луганської області, необхідно витратити залізницею близько 15 годин – це надзвичайно велика... Скажемо так, таким чином воно працювало всі роки незалежності і так далі.

Зараз ми працюємо з Європейським інвестиційним банком і разом з Міністерством фінансів і Мінрегіоном для того, щоб здійснити додаткове фінансування для електрифікації певних ділянок в Донецькій і Луганській областях. Що це нам дозволить? Нам це дозволить електрифікувати досить невелику ділянку залізниці, в той же час ми будемо витратити на подорож між Києвом і Сєвєродонецьком і Лисичанськом, це буде фактично замість 15 годин це буде 8-8,5. То ми будемо залізницею добиратися до цих міст набагато швидше ніж автомобільним сполученням.

Фактично на сьогоднішній день найбільші інвестиції в Луганській і Донецькій областях в сфері транспорту здійснюються протягом двох останніх років саме в розвиток дорожньої мережі. Історично склалося так, що в Луганській області в період з 16-го по 18-й роки ремонт дороги в силу об'єктивних і суб'єктивних причин, не побоюся коментувати, взагалі не здійснювався. Транспортна мережа була зруйнована сім років назад, вона занепадала, і скажемо так, коли ми приїздили в Луганську область, єдине що нас просили мешканці Луганської області – зробіть нам дороги. Взагалі інших проблем не стосувалися, зробіть нам дороги, дайте нам доступ до лікарень, дайте нам доступ до якихось соціальних послуг, возіть наших дітей безпечно до школи і дайте нам сполучення до всієї України.

Тому в 20-му році... *(Не чути)* І наприклад, в минулому році по Луганській області було виконано робіт... колосальна насправді в Луганській області кількість кілометрів, це більше ніж 200 кілометрів. І були зроблені

певні маршрути і ми забезпечили сполучення між населеними пунктами. В цьому році ми продовжили.

В Донецькій області ситуація була декілька років краща ніж в Луганській області, там хоч якісь роботи виконувалися і були певні там поточні певні ремонти автомобільних доріг. Але все ж таки за останні 20-й і 21-й роки також фінансування значним чином зростало і воно є фактично одним із найбільших фінансувань серед інших областей України.

Крім того, рік назад ми підписали дві великі угоди з Європейським інвестиційним банком, із Світовим банком і залучили 100 мільйонів євро і 65 мільйонів доларів для розбудови дорожньої мережі в Луганській області. Це вперше міжнародні фінансові організації дали позики на східний регіон. Це буде чотири ділянки автомобільних доріг загальною протяжністю 180-190 кілометрів, які дадуть гарне транспортне сполучення між основними районними центрами східної частини Луганської області.

Ми очікуємо, що по двох ділянках комунальники вже почнуть свої роботи з початком будівельного сезону, як тільки будуть добрі погодні умови. По двох ділянках ми завершили процедури, і також думаємо, що ближче до літа комунальники також зможуть вийти і потім наступного року здійснити не поточний, не якийсь там дрібний ремонт, а справжній капітальний ремонт, і ці автомобільні дороги... *(Не чути)*

Тому ситуація з транспортною інфраструктурою в цих областях складна, але рік за роком ми робимо певні зрушення в цьому питанні. І перш за все автомобільне сполучення, я думаю, що до кінця наступного року вже буде більш-менш у задовільному стані і буде певний комфорт. По залізниці ми опрацюємо питання і також надамо поштовх... *(Не чути)*

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дуже дякую, пані Анна, вам за доповідь.

Власне, я теж дуже рада, що ви долучилися до цього круглого столу, адже, дійсно, питання інфраструктури є одним з ключових, у тому числі для політики реінтеграції. І дуже добре, що ви побудували свій виступ у контексті, що не тільки є проблеми, але і те, що міністерство шукає їх вирішення, тому дякую ще раз вам.

І я бачу, що до нас повернувся вже пан Антон Кориневич, і що він готовий до доповіді.

Пане Антоне, запрошую вас.

КОРИНЕВИЧ А.О. Доброго дня, пані Неллі. Доброго дня, шановні колеги. Чи чути мене зараз?

ГОЛОВУЮЧА. Чути.

КОРИНЕВИЧ А.О. Перепрошую за технічні проблеми. На жаль, таке трапляється. Не завжди ми можемо на це вплинути.

По-перше, щиро дякую за запрошення до виступу на важливому круглому столі. І ми завжди з радістю беремо участь у заходах, які здійснює наш профільний, як ми кажемо, Комітет з деокупації, реінтеграції та захисту прав людини. Безумовно, всі тематики, які підібрані в рамках і круглих столів, і засідань комітету, вони є важливими для цієї роботи, яку ми в тому числі в Представництві Президента України в Автономній Республіці Крим робимо.

І ви знаєте, ми нещодавно мали один захід, де теж були колеги окремо з Української Гельсінської спілки з прав людини присутні, і сьогодні ми бачимо їх на нашому заході. І ми на тому заході відзначили, що дуже важливо і правильно, що Автономна Республіка Крим та місто Севастополь нарешті мають свою стратегію деокупації та реінтеграції. Це дійсно той важливий позиційний рамковий документ, який є основою для всієї роботи,

яку ми сьогодні ведемо по Криму. І власне, і в нас, і в колег з інших державних органів було чітке розуміння, що стратегія деокупації та реінтеграції Криму – це те, що обов'язково має бути. І у зв'язку з тим, що ми бачили різні коментарі з різних питань, що стосуються Криму, але це все другорядне. Першочергове – це ми повинні мати документ, який слугує базою, основою для подальшого руху держави як на зовнішній арені, так і на внутрішній по шляху деокупації та реінтеграції Криму.

Я думаю, що всі колеги, які фахово займаються тематикою тимчасово окупованих територій, дійсно бачать, що 2021 рік є дуже ефективним, коли ми говоримо про міжнародну і правову роботу по треку деокупації та реінтеграції Криму. І основа цього всього – це стратегія деокупації і реінтеграції. А оскільки, коли ми говоримо про міжнародний трек роботи, то ми, звичайно, що згадуємо Кримську платформу і установчий саміт Кримської платформи. А Кримська платформа записана як ключовий міжнародний інструмент деокупації і реінтеграції Криму якраз стратегії деокупації та реінтеграції. Тобто якраз стратегія деокупації і реінтеграції Криму вивела Кримську платформу на таке значення для держави, на якому вона знаходиться сьогодні.

Так само і внутрішньодержавні рішення правові, які ми маємо за 2021 рік, а це і Закон України "Про корінні народи України", а це і Закон України про скасування дійсно ганебної вільної економічної зони Крим. Це і декілька указів Президента України, які стосуються деокупації та реінтеграції Криму. Це і концепція розвитку кримськотатарської мови, затверджена урядом. Це і перехід кримськотатарської мови на латинську графіку, на латинський алфавіт, який був здійснений, і власне рішення відповідне було прийняте у вересні 2021 року. Це все безумовно результат, скажемо так, чіткої роботи і державних органів, і неурядового експертного середовища, і міжнародних партнерів, безумовно, теж, але нам дуже радісно з того, що тепер у цього всього є правова основа.

І насправді, стратегія деокупації і реінтеграції – це нормативно-правовий акт. Так, це рішення Ради національної безпеки і оборони, яке введене в силу указом Президента і тому всі ми зобов'язані працювати по Криму і виконувати все те, що записано у цій стратегії.

На виконання стратегії вже як ви знаєте прийнятий в кінці вересня план реалізації заходів затверджений урядом, який містить набір зі 158 відповідних заходів. Здійснивши які ми безумовно наблизимося до моменту деокупації та реінтеграції Криму і зробимо все, що залежить від нас як від держави для того, щоби наблизити цей момент. Тому оця правова основа напрацювання оцього правового бекграунду, безумовно – це дуже важлива річ.

Стовідсотково можу підтвердити те, що казали і пані Неллі у вступній промові, і, колеги, перехідне правосуддя є одним з ключових інструментів або ж елементів політики деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій. І думаю, всі колеги, які фахово займаються цією тематикою, з впевненістю підтримають позицію, що на сьогодні політика деокупації та реінтеграції без перехідного правосуддя, по суті, не здійснюється.

І хоча дійсно так, у нас немає зараз наразі якихось повноцінних документів і нормативно-правових актів, які би говорили про інкорпорацію перехідного правосуддя повноцінно. Але ми маємо тези про перехідне правосуддя у різних нормативно-правових актах і, по суті, ми говоримо про те, що у багатьох вже правових рішеннях перехідне правосуддя присутнє. А це і Указ про наше Представництво, Указ Президента про наше Представництво Президента України в Автономічній Республіці Крим, і Національна стратегія в сфері захисту прав людини і стратегія деокупації та реінтеграції Криму і можна, насправді, цей перелік продовжувати. Що дуже важливо – це те, що безумовно перехідне правосуддя знаходиться також у фокусі діяльності державних та правоохоронних органів і вони вже по суті сьогодні так працюють по цьому треку.

Безумовно, важливим моментом буде момент, коли буде прийнята національна концепція перехідного правосуддя, концепція захисту прав людини в умовах збройного конфлікту та подолання його наслідків. Яка розроблена робочою групою з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Комісії з питань правової реформи за участі національних експертів, міжнародних експертів – це дійсно дуже велика спільна праця. Але перехідне правосуддя вже з нами і вже тут, і це безумовно важливо.

Рух держави по напрямку Кримської платформи – це робота і на зовні з нашими міжнародними партнерами і це робота внутрішня. Тому що дуже важливо, щоби і наші громадяни всередині держави розуміли і бачили, що Кримська платформа – це те, що впливає на деокупацію Криму всередині держави, в рамках нашої юрисдикції і нашої правової системи.

Тому в рамках роботи по внутрішньому треку Кримської платформи напрацьований певний концепт пакету законопроектів та інших правових ініціатив Кримської платформи, який ми умовно так і називаємо "Пакет Кримської платформи" – це різноманітні правові ініціативи які, ми вважаємо, дійсно є важливими для руху держави по цьому напрямку. І першочергова з них підтримана Комітетом нашим профільним з прав людини та деокупації і реінтеграції.

І це, звичайно, законопроект 6104 про захист політв'язнів Кремля, про соціальний і правовий захист осіб, що були позбавлені свободи внаслідок збройної агресії проти України. Ми щиро чекаємо моменту, коли цей законопроект не тільки буде включений в порядок денний, а й фактично ми зможемо з трибуни парламенту його донести до колег і відповідно, щоб він був в першому читанні заслуханий і прийнятий.

У нас ще є декілька днів пленарних у цьому році, тож до народних депутатів, які присутні на нашому круглому столі, звернення-прохання. Я думаю, що буде дуже гарно закінчити цей кримський рік – 2021 (ще раз кажу, ефективний, конструктивний) на мажорній ноті прийняттям в першому

читанні такого важливого законопроекту. І поряд з ним це два технічні законопроекти – 6105, 6106, які є дійсно технічними, вони обслуговують, по суті, 6104, який вносить зміни відповідні до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Податкового кодексу України.

До пакету Кримської платформи входять інші правові ініціативи. Сьогодні ми тут говорили і будемо говорити про молодь. Безумовно, молодь – це одна з ключових груп, на які має бути і направлена наразі політика держави деокупації та реінтеграції.

Ми зараз працюємо над великим онлайн-порталом, який буде включати інформаційний та сервісний модуль, де вступник може знайти все, що стосується вступу до українських університетів, як щодо інформації, так і конкретно щодо подання в електронній версії документів і все решта таке інше. Звичайно, для цього треба змінювати певні нормативні підзаконні правові акти, це нормально. Будемо спільно це робити, тому що нам, звичайно, кількість вступників треба збільшувати.

Нам треба пробивати оцю стіну, цю пропаганду Російської Федерації, яку вона по суті створила на тимчасовій межі, на наших КППВ. До цього пакету законопроектних ініціатив входять інші моменти, інші проекти, які стосуються Кримської єпархії Православної церкви України і захисту її майна, і стосуються також різних аспектів діяльності правоохоронних органів.

Тож, це ґрунтовна і суттєва робота, яку ми маємо всі разом з вами робити, в основі лежить якраз наша стратегія деокупації Криму, і якраз її ключові положення та керівні принципи і пріоритетні напрями, які визначають позиції держави щодо Криму. Це саме основне, це те, що Крим – це, по-перше, звичайно, Україна. Що Україна не визнає і не визнаватиме будь-яких так званих референдумів і виборів. Україна наголошує на пріоритетності політико-дипломатичних засобів. Україна визнає недійсними будь-які правочини. Україна не визнає примусового або автоматичного

набуття громадянства. Україна запроваджує заходи у сфері перехідного правосуддя – це один із керівних принципів стратегії деокупації та реінтеграції Криму, і багато-багато інших ключових питань.

Тож я думаю, що на наступний рік, а ми вже, я думаю, зараз маємо потроху думати про конструктивну, ефективну роботу в наступному році. А на наступний рік у нас є ідеї, плани, розуміння, які правові норми нам потрібні для того, щоб наближати момент деокупації, реінтеграції. І, безумовно, ми будемо рухатися по цьому треку, звичайно, як завжди, будемо ефективно співпрацювати з нашим профільним комітетом і з нашим шановним експертним середовищем. Тому що питання деокупації та реінтеграції – в них ми всі по одну сторону барикад.

Ми всі за державу і за права наших громадян, а з іншого боку у нас ворог і агресор – Російська Федерація. Тому лишень разом, об'єднавши наші зусилля, як показує практика, ми дійсно можемо давати хороші і позитивні результати.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пане Антоне. Дякую за вашу роботу і за постійне партнерство з комітетом. Я теж щиро сподіваюсь, що законопроект щодо політичних в'язнів 6104 ми дійсно встигнемо прийняти ще в цьому році.

Ще раз хочу проговорити те, що у нас все ж таки є обмежені часові рамки. Дійсно, у нас дуже фахово акредитовані спікери, але я звертаюсь з проханням дотримуватись часового регламенту.

І запрошую до слова Олексія Смирнова, першого заступника голови Луганської обласної державної адміністрації - обласної військово-цивільної адміністрації.

Будь ласка, прошу.

СМИРНОВ О.І. Доброго дня, шановні колеги, шановні учасники круглого столу! Дякуємо за запрошення.

Знаєте, чуючи виступаючих ще раз можу підтвердити, що агресія і війна принесла безліч проблем для Луганської, Донецької областей, яких раніше взагалі не існувало.

Це дійсно і порядок переміщення осіб, і товарів з окупованих територій, це і виплата пенсій і компенсацій, це і відновлення інфраструктури доріг. Я підтримую пані Аню, дійсно, ми зараз за 8 років вперше так тісно займаємося питаннями спорудження залізничної дороги, яка з'єднає гілки Кіндрашівська-Нова - Лантратівка з залізничною системою, електрифікації, яка дозволить людям більше діставатися до інших міст України.

Безліч проблем. Але я хотів би сьогодні зупинитися теж на болючому питанні – на питанні захисту майнових прав громадян, на компенсації пошкодженого або зруйнованого житла.

На сьогодні, ви знаєте, що у нас законодавством передбачено як цивільно-правові, так і кримінально-правові способи захисту у судах. Постійно збільшується, ми аналізуємо, кількість позовів щодо стягнення грошової компенсації за нерухоме майно, пошкоджене внаслідок бойових дій. Частина позовів адресується Російській Федерації, а частина, відповідно Закону "Про боротьбу з тероризмом" і Кодексу цивільного захисту України, – до Кабінету Міністрів. Лише декілька судових рішень щодо зруйнованого житла стали остаточними. Безліч їх стосується... Практика, вона неоднозначна, але турбує те, що ми маємо вже рішення там, де нас зобов'язав суд, і ми пройшли всі інстанції. На жаль, ми програли навіть касацію там, де нас зобов'язали видати довідку про зруйноване житло на окупованій території.

Про що йде мова. Йде мова, що після видачі цієї довідки, ми навіть не знаємо, як видавати і ввійшли в переписку з судами, це понесе за собою

виплату компенсації за майно, яке ми не знаємо і не можемо підтвердити суму збитків. Тому це питання дуже актуальним стало з урахуванням останніх судових рішень.

Процедура компенсації за зруйноване житло, передбачена Кодексом цивільного захисту, має труднощі, пов'язані з відсутністю механізму оцінки майна, зруйнованого або пошкодженого внаслідок бойових дій, єдиного реєстру таких об'єктів, механізму відновлення такого майна.

Важливим кроком було прийняття Постанови Кабінету Міністрів 02.09.2020 року №767, якою визначено механізм грошової компенсації за зруйноване внаслідок збройної агресії Російської Федерації приватне житло.

Ми вже маємо 70 постраждалих, яким ми виплатили по 17... практично 19 мільйонів гривень, але треба зауважити, що постанова обмежена граничним рівнем компенсації по 300 тисяч гривень, що не в повній мірі відповідає цій зміні компенсації. Також вона охоплює незначну частку осіб, які залишилися на попередньому місці проживання, та не враховує інтереси тих осіб, які не стали чекати ці дев'ять років і знайшли інше місце проживання.

Постраждали особи звертаються з вимогами щодо компенсації їх повної вартості навіть після того, як їм виплачені ці 300 тисяч. Вважаємо, що необхідне все ж таки законодавче врегулювання порядку виплати компенсацій і самого механізму. За даними, що в нас є, у нас взагалі це і об'єкти соціальної інфраструктури, і житлові будинки, пошкоджено більше 7 тисяч 400 об'єктів на попередню загальну суму близько 1 мільярда гривень.

За даними управління Верховного комісара ООН з прав людини по обидва боки лінії розмежування – я не случайно привів як приклад це рішення, де вже стосується по той бік лінії розмежування – таких будівель більше 50 тисяч. Це, звичайно, стосується двох областей.

ОДА неодноразово зверталася за ці роки, звичайно, і до Кабінету Міністрів, і до профільних міністерств, до Верховної Ради щодо

законодавчого врегулювання цього питання, воно дійсно є болючим. І скажемо, ми, пропрацювавши законопроект 5177 щодо захисту права власності інших прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії, скажемо, що це дуже важливий законопроект. І ми радимо все ж таки якнайшвидше його прийняття, бо я як юрист скажу, знову ж, він вирішує більшість проблемних питань, які існують сьогодні на сьогоднішній день.

Так, дійсно там є деякі неузгодженості, там по особах, бо він розширює коло осіб і розділяє на реституцію і компенсацію. Також не вирішує він питання компенсації, де люди, не чекавши ці дев'ять років, самі відбудували житло, але все ж таки, на мою думку як юриста, мають право на цю компенсацію. Багато положень бланкетних, але ж з урахуванням, що це буде закон, і я думаю, що він буде прийнятий, сподіваюсь, буде прийнятий все ж таки найближчим часом, він вже дає як закон доручення і термін Кабінету Міністрів пропрацювати механізм виплати реституції або компенсації. Це, звичайно, на користь людей, і вирішило б багато проблем, які люди вже протягом 9 років не можуть вирішити самостійно.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую вам, пане Олексію, дійсно, за наголошення цієї проблеми.

Хочу сказати, що профільним комітетом у розгляді цього законопроекту 5177 є не наш, хоча якраз один з депутатів нашого профільного комітету очолював цю робочу групу, я до неї входила, і вже є рекомендація прийняття його в першому читанні. Звичайно, ми розуміємо, що він фінансово важкий для держави, але знову ж таки це про питання формування правових засад того, яким чином буде відбуватися комплексне питання компенсацій. Бо ми розуміємо, що виплата 300 тисяч – це фактично такий певний точковий механізм, а ми потребуємо системного підходу. І,

власне, між першим і другим читанням теж можемо внести певні корективи, які будуть покращувати цей законопроект.

Дякую вам за цю доповідь.

І від Донецької області ми прямуємо... Від Луганської, вибачте, області прямуємо до Донецької області. Я запрошую до слова Ігоря Мороза першого заступника голови Донецької обласної державної адміністрації - обласної військово-цивільної адміністрації. Будь ласка.

МОРОЗ І.В. Вітаю учасників заходу! Донецька обласна державна адміністрація перша в Україні, прагнучи підтримати, власне, громадян ще у 2015 році до виходу загальнодержавного документу прийняла регіональну програму інтеграції, соціальної адаптації та захисту внутрішньо переміщених осіб, заходи якої розроблено було за участю структурних підрозділів: облдержадміністрації, територіальних органів центральної влади, виконавчої влади, виконавчих органів міських рад, райдержадміністрацій, військово-цивільних адміністрацій. З того часу в області діють регіональні програми підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб, які об'єднують зусилля всіх гілок влади та направлені на соціальний захист внутрішньо переміщених осіб.

Крім того, внутрішньо переміщені особи охоплені державними обласними та місцевими програмами з питань надання допомоги, культурної програми, програми громадського здоров'я, соціального захисту, підтримки здобуття освіти тощо.

Особлива увага в області приділяється питанням відновлення зруйнованого та пошкодженого під час ведення бойових дій житла та об'єктів інфраструктури. З початку ведення бойових дій і станом на грудень 2021 року на територіях підконтрольних українській владі у нас сьогодні знаходяться 14014 пошкоджених житлових і зруйнованих будинків. За весь період проведення відновлювальних робіт відновлено 8497 житлових

будинків, залишаються зруйнованими або пошкодженими на сьогоднішній день 5517 будинків.

За рахунок регіонального матеріального резерву Донецької області, починаючи з 2017 року, для відновлення зруйнованого житла, що знаходиться на лінії зіткнення, а фактично в "сірій" зоні, де ми не можемо на ці роботи застосовувати підрядні організації, силами ДСНС, силами волонтерів і з виділенням матеріальних ресурсів з фонду нашого резервного у нас було зроблено 3 тисячі 685 відновлювальних робіт. І з них: 2017-2018 роки – це 903 адреси, 2019 – 427, 2020 – 1370, 2021 – 985, з них силами місцевих органів – 175.

Дуже важливу роль відіграють міжнародні організації і здійснюють важливий вплив на розвиток області шляхом реалізації своїх проектів за наступними напрямками. Це гуманітарна допомога, а особливо вздовж лінії зіткнення: соціальна інфраструктура, енергоефективність, диверсифікація економіки, децентралізація та розвиток місцевого самоврядування, допомога задля подолання епідемії COVID-2019 тощо.

Дуже велика підтримка, ми бачимо, від міжнародних організацій, бачимо програму KfW, яка надає можливість брати переселенцям участь у так званій лотереї щодо можливості отримати житло внутрішньо переміщеним особам. В рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України Європейського інвестиційного банку протягом 2015-2021 років реалізується 13 проектів загальною кошторисною вартістю 345 мільйонів, на 11 об'єктах забезпечені житлом 680 внутрішньо переміщених осіб міста Бахмут, Дружківка, Мирноград, на Слов'янськ, Краматорськ, Мангуш.

За підтримки Європейського Союзу протягом 2015-2018 років реалізовано проекти міжнародної технічної допомоги, в рамках яких проведено реконструкцію та відновлювальні роботи гуртожитків міста Маріуполь і Краматорськ, де надано житло для переміщених осіб.

Розвиток соціальної інфраструктури – це один із пріоритетних напрямків євроінтеграції, якому приділяється велика увага. З 2016 року в Донецькій області функціонують освітні центри "Донбас-Україна", робота яких направлена на те, щоб залучити громадян із тимчасово окупованих територій для здобуття освіти у закладах вищої, фахової передвищої і професійної освіти в Донецькій області. Завдяки їх функціонуванню абітурієнти отримують можливість вступати до закладів освіти України за спрощеною процедурою та отримувати документи про освіту державного зразка.

Через збройну агресію Росії проти України найбільш руйнівного впливу зазнали економічні, соціальні сторони Донецької та Луганської областей. Тому відновлення територіальної цілісності країни, повна реінтеграція, деокупація Донецької, Луганської областей дуже важлива для соціально-економічного розвитку не тільки області, а й всієї України. Це одна з ключових стратегічних задач, що стоять перед Україною, якою необхідно займатися органам державної влади всіх рівнів більш інтенсивно.

Да, у нас держава робить дуже важливі кроки для досягнення цих цілей, затверджено розпорядження Кабінету Міністрів про Стратегію економічного розвитку Донецької та Луганської областей до 2030 року, згідно з якою основною метою є забезпечення відновлення територіальної цілісності України, економічної потужності цілого регіону та гідного рівня життя людей, що мешкають на території двох областей.

Ми всі чудово розуміємо, що лише відновлення економічного потенціалу, створення клімату для залучення інвестицій... і інвестицій внутрішніх ми можемо дати поштовх розвитку наших областей.

Ми дуже вітаємо законопроект, який з'явився у Верховній Раді, 6403 щодо застосування, запровадження особливого механізму проведення господарської діяльності на пріоритетних територіях Донецької, Луганської областей. Сподіваємося, що він буде прийнятий і в остаточному варіанті

надасть ряд дієвих інструментів для створення тих підстав й інтересів, на яких інвестор буде вкладати гроші в наші області, що є певним головним завданням нас як обласної державної адміністрації. І ми бачимо в цьому економічну можливість розвитку наших областей.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую вам, пане Ігорю, за виступ і за комплексність того підходу, яка була в цьому виступі.

Ми теж зі своєї сторони сподіваємося, я як підписант, цей законопроект, який стосується саме запровадження особливого господарського режиму в Донецькій та в Луганській області, що вони будуть прийняті. Оскільки ця редакція була узгоджена із Міністерством реінтеграції, загалом погоджується Кабміном, то я сподіваюся, що ми вийдемо на швидкий результат. Ще раз дякую.

Зараз хочу запросити до слова Степана Золотаря, директора Департаменту розбудови миру Міністерства реінтеграції тимчасово окупованих територій. Будь ласка, пане Степане.

ЗОЛОТАР С.А. Дякую, шановні колеги. Доброго дня.

Як відомо, Мінреінтеграції є головним органом в системі центральних органів виконавчої влади і, власне, забезпечує формування державної політики щодо тимчасово окупованих територій. І говорити можна багато про що, але я б хотів зупинитися на окремих аспектах, окремих питаннях реалізації деяких прав громадян, що проживають на тимчасово окупованій території, оскільки є такі проблеми, які є досить провальними, це і питання правочинів, що здійснюється на тимчасово окупованих територіях, питання реєстрації актів цивільного стану, що там відбуваються, питання визнання чи не визнання освітніх документів. І ми розуміємо, що це питання, які зачіпають мільйони осіб і, власне, Мінреінтеграції здійснює системну

зокрема і законопроектну роботу для їхнього вирішення. Це як і наше розуміння на рівні державних службовців, так і це питання, що визначені стратегічними документами, зокрема Стратегією деокупації реінтеграції Криму, Севастополя, про яку вже казав пан Антон.

Цього року вся Україна дізналася про слово конвалідація – це те слово, яке у нас до цього не звучало і це є залучення, використання хорватського досвіду, вони власне своїм Законом про конвалідацію визнали майже всі документи, що видавалися на територіях, що не були підконтрольні хорватському уряду в середині 90-х років. Базові засади конвалідації, які ми вбачаємо, які ми наразі розробляємо, – це те, що питання деяких правочинів можуть бути конвалідовані зараз через суди, це питання зокрема заповітів. Тому що це реалізація останньої волі людини, людина має мати таке право і також це реалізація власне права на розпорядження майном, права спадщини, такі документи плануємо законодавчо врегулювати, що визнаватимуться до деокупації в судовому порядку, а після деокупації конвалідація ширшає і буде зачіпати широке коло документів, що видані на тимчасово окупованих територіях. Оскільки ми розуміємо, що після деокупації ми не зможемо передати це все в суди, оскільки це дійсно будуть мільйони-мільйони документів, і суди просто не зможуть це опрацювати. Відтак, це буде скоріше концепція визнання з подальшою можливістю адміністративного, надалі судового оскарження.

При цьому важливим питанням є і процедура державної реєстрації актів цивільного стану, що відбулися на тимчасово окупованих територіях. Наразі, як ми знаємо, ця процедура є судовою, хоча Закон 2268 "Про тимчасово окуповані території в Донецькій і Луганській областях" передбачає адміністративну процедуру, вона досі, на жаль, не була запроваджена.

Ми як міністерство в своїй роботі, в законопроектній роботі, плануємо, що не треба зупинятися лише на питаннях народження і смерті, а це мають

бути і питання укладання і розірвання шлюбу, питання зміни імені, тобто весь спектр актів цивільного стану, що має бути адміністративна процедура, оскільки це має значно спростити життя всім громадянам. Знову ж таки тому, що це зачіпає велику їхню кількість. Так само і з освітніми документами.

Пані Людмила Денісова вже казала про те, що до неї звертаються громадяни, до нас також звертаються громадяни, що має бути процедура атестації, підтвердження таких документів. Звісно, ми говоримо про те, що такі документи будуть у вільному обігу з символікою окупаційних адміністрацій, так, але так, що люди мають мати змогу отримати українські документи, пройти їх, пройти підтвердження своїх знань та кваліфікації в Україні. Так наразі така процедура є для Криму, але її немає для Донецької і Луганської областей.

Відповідно це питання комплексне, це питання, яке перебуває на порядку денному міністерства, і ми взаємодіємо з експертним середовищем і з іншими органами державної влади щодо їхнього врегулювання. Сподіваємося, що в перспективі, в найближчій перспективі воно знайде своє рішення.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пане Степане.

Особливо дякую за те, що наголосили про можливість розширення механізмів конвалідації, взагалі про те, що міністерство, власне, турбується цим питанням. Тому що в профільному законі, який був поданий, що стосується перехідного періоду і засад формування державної політики саме це питання, з фінальної версії воно фактично випало. І тому я ще раз дякую за те, що все одно продовжуєте настоювати на цьому шляху.

Зараз я запрошую до слова Лідію Кузьменко – радницю з правових питань УВКБ ООН якраз на тему реєстрації фактів народження (смертей), що відбулися на непідконтрольних територіях та в Криму.

Будь ласка.

КУЗЬМЕНКО Л. Доброго дня. Дякую дуже за можливість.

Я вивела на екран слайд, буде їх кілька, просто для полегшеного сприйняття цифр, оскільки саме вони допоможуть зрозуміти той обсяг роботи, який стоїть перед урядом у сфері визнання лише фактів народження та смерті, які відбулися на територіях, поза урядовим контролем, а саме в окремих районах Донецької, Луганської областей та в Криму.

Пан Степан вже говорив про те, що наразі процедура визнання цих фактів є судовою. Ми в Агентстві ООН у справах біженців відслідковуємо цифри, пов'язані із фактичним станом речей і з тими даними, які надає Міністерство юстиції щодо видачі свідоцтв про народження та смерть на підставі рішень суду, ухвалених в порядку спрощеної процедури за статтею 317 Цивільного процесуального кодексу.

І ви бачите, це лише вижимка з нашого матеріалу, з того, як ми слідкуємо, аналізуємо ці дані. Ви бачите, що всього, починаючи з лютого 2016 року, коли була запроваджена така спрощена процедура, було видано 53 тисячі 458 свідоцтв про народження. В той самий час оціночна кількість народжень, які фактично відбулися, починаючи з 2015 року, перевищує 252 тисячі. Це означає, що майже 200 тисяч дітей в Криму та в Донецькій, Луганській областях не мають свідоцтв про народження українського зразка. Для 72 тисяч дітей, які проживають в Донецькій, Луганській областях, це означає, що вони знаходяться під ризиком без громадянства, оскільки вони не мають документів, виданих і визнаних державою.

Україна прийняла на себе цілий ряд зобов'язань за міжнародно-правовими документами, це і Конвенція про захист прав дитини, це і Міжнародний пакт про цивільні громадянські права, Конвенція про скорочення випадків без громадянства. Всі вони покладають на нашу державу обов'язок слідкувати за тим, щоб свідоцтво про народження

отримували всі її громадяни. Але це, насправді, в інтересах держави – знати, що відбувається, скільки громадян є під її юрисдикцією, навіть якщо наразі немає можливості здійснювати повноцінний контроль.

На цьому слайді видно, як змінювалася динаміка, та й видно очевидний зв'язок між тим, як люди перетинають, є чи немає можливості перетнути лінію розмежування і можливості скористатися процедурою реєстрації народжень на контрольованій території, – величезне провалля. Якщо ми ще у 2019, 2018 роках бачили позитив в тому, що відбувається, збільшувалася кількість визнань, збільшувалася кількість дітей, які отримували свідоцтво про народження, то потім наразі у нас складається ситуація, коли 65 відсотків дітей, народжених за останні 7 років, не мають свідоцтв про народження українського зразка. Для Криму ця цифра навіть більша, хоча, звичайно, ситуації там і там відрізняються.

Тепер поговоримо про смерті. Тут важче, оскільки, якщо по народженнях інформація доступна, то по фактичних смертях вона недоступна. Тим не менш, якщо були доступні дані до 2018 року і завжди кількість смертей, причому і в Криму, і в Донецькій і Луганській областях значно відрізнялася. Але по Криму і Донецькій області кількість... По Донецькій і Луганській областях, вибачаюсь, кількість смертей завжди майже втричі перевищувала кількість народжень. Тобто там на цих територіях абсолютно точно негативний демографічний баланс. І тільки за 16-17-й роки кількість смертей була більша – 170 тисяч всього, і майже 100 тисяч, навіть можна сказати більше 100 тисяч, майже 110 тисяч, це відбулися на території Донецької і Луганської областей. В той час, як свідоцтв про смерть було видано трошки більше 25 тисяч. Тобто сальдо того, що відбувається на тимчасово окупованих неконтрольованих територіях, держава не знає. І у випадках смерті ми говоримо не просто про можливість скористатися правами, ну, як у випадку з новонародженими, мова йде і про права наслідування, які виникають у родичів. І, наприклад, про пенсійне

забезпечення. Це теж графік того, як наше Міністерство юстиції видає, органи реєстрації видають, власне, свідоцтво про смерть, і теж очевидно, що кількість зменшилась отримуваних свідоцтв про смерть. Хоча хочу відзначити, що, здається, це більш затребувана послуга бо швидше відновлюється кількість звернень у порівнянні зі свідоцтвами про народження.

І коротко скажу про висновки. Мені здається, що оця кількість людей, неохоплених державною послугою, – це та мета, яка має стояти перед державою, це той обсяг задач, який стоїть перед державою і в контексті реінтеграції. Бо вже говорили тут, що реінтеграція – це в першу чергу робота з людьми, а не лише робота з територіями. І тільки на сьогодні з того, що ми можемо оцінити, мова йде принаймні про 200 тисяч свідоцтв про народження і більше 400 тисяч свідоцтв про смерть, і очевидно, що з цим об'ємом не справиться судова система.

Тому однією з перших рекомендацій є запровадження адміністративної процедури реєстрації народження (смерті). Навіть поєднуючи цю рекомендацію з тим, що говорили про пенсії (величезний пенсійний борг), одним з реальних ризиків, які озвучує Пенсійний фонд, є те, що наразі навіть ті пенсії, які нараховуються, ми не завжди впевнені, держава не завжди впевнена, чи люди ще лишаються в живих. І запровадження адміністративної процедури, полегшення доступу до цього процесу могло б зменшити це накопичення ризикованих розміщень, ризикованого розміщення грошей держави.

Звільнення від судового збору все одно поруч з адміністративною процедурою. Судова процедура лишиться як альтернатива, бо будуть складніші випадки, будуть випадки, в яких не вистачатиме доказів. І тому тут звільнення від адміністративного збору, тобто виправлення поточного стану, наразі положення в Законі "Про судовий збір" дуже читається двояко і часто суди все ще лишають судовий збір як обов'язок заявника, треба внести таку

зміну. І, звичайно, використання тих цифрових можливостей, які вже надані, але люди, які проживають в Криму та на територіях окремих районів Донецької, Луганської областей, неконтрольованих урядом, вони не знають як ними скористатися. А деякі просто не мають, наприклад, електронного цифрового підпису, щоб скористатися електронним судом чи послугою "єМалятко", таким чином скоротити час в дорозі і відвідування органів, це особливо важливо в часи пандемії.

Дуже дякую за увагу. В принципі, презентацію готова надіслати, щоб легше було користуватися цифрами. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Лідія.

Якраз вже був у чаті запит на те, щоб ви поділилися презентацією. Дякую, дійсно, за ці наведені приклади, цифри і фактично за ті конкретні рекомендації, якими можуть скористатися органи державної влади.

І далі я передаю слово Валентині Потаповій, керівниці освітнього напрямку Української Гельсінської спілки. Будь ласка.

ПОТАПОВА В.І. Доброго дня. Я хочу звернути увагу на проблеми, які виникають під час інтеграції, які пов'язані з освітою. Як вже наголосила пані Денісова, то дійсно наслідками збройної агресії в сфері освіти стало знищення української ідентичності дітей та молоді на тимчасово окупованих територіях. І це сталося через цілеспрямовану політику Російської Федерації, окупаційної влади, тому що зникло викладання предметів... *(Не чути)* через мілітаризацію освіти, через ... *(Не чути)* окупації, через пропагування... *(Не чути)*... І як наслідок Україна сприймається вже як ворог, якому треба протистояти зі зброєю в руках, і у дітей вже виховують почуття відповідальності за долю росіян.

Тому найважливішим завданням до української держави є збереження української ідентичності для дітей та молоді, які залишаються на тимчасово

окупованих територіях, і це може бути через створення єдиного освітнього простору, через сприяння залучення дітей до української... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Пані Валентина, щось зі звуком, ми перестали вас чути. На жаль, поки що не чуємо. Давайте ви тоді відновите зв'язок і ми потім повернемося після цього.

Але не освітою єдиною, тому що, як ми вже не однократно зазначали про те, що питання реінтеграції повинно мати комплексний характер. І питання теж впливу окупації на довкілля, на той стан екології який він є, є теж надзвичайно важливим.

Тому я запрошую до слова двох екологів. Але враховуючи таймінг, я прошу зазначити конкретні тези.

Запрошую до слова Катерину Полянську, а також Богдана Кученка – екологи МБО "Екологія Права-Людини".

ПОЛЯНСЬКА К.В. Доброго дня. Отже, вплив військової діяльності на довкілля відрізняється за джерелами, характером і масштабами, тривалістю, інтенсивністю, періодичністю, наявністю акумулятивних ефектів та наслідків. І він дуже різноманітний: він впливає на поверхневі водойми, підземні води, поверхневі відклади, ґрунти, біорізноманіття, атмосферне повітря, кліматичні показники навіть, і зокрема от на атмосферне повітря. Відмічалось і фіксувалось навіть на моніторинговому сайті, що під час, наприклад, вибухів, в повітря виділяються такі токсичні речовини, як наприклад, діоксид азоту, оксид карбону та діоксид сірки. І ГДК перевищують зокрема в 5 разів в деяких містах у 8 разів, що є небезпечним для здоров'я людей.

Під час обстрілів, також у воронках, які утворюються і навколо них, було знайдено завдяки аналізам ґрунтів наявність у воронках залишки титану

ванадію, нікелю, кобальту, цинку, свинцю, кадмію, мангану, стронцію, заліза, міді, хрому, галію, олова, цирконію та ітрію.

Далі. Тобто ми бачимо, що від обстрілів йдуть такі впливи, як утворення воронок, забруднення ґрунтів, вод, повітря хімічними речовинами. Йде пошкодження рослинного покриву, йде пошкодження об'єктів інфраструктури, яке за собою кличе вже екологічні впливи. Це, наприклад, пошкодження очисних споруд, каналів, водогонів, аміакопроводів, шламонакопичувачів. Потім, є факти пошкодження промислових об'єктів, зокрема Авдіївського коксохіму, деяких об'єктів нафти та газу видобутку, відстійників. Далі, це може також викликати пожежі степові, лісові, і є складнощі в їх гасінні.

Далі, це також впливи від зведених укріплень. Це, зокрема, засмічення територій, знищення рослинного покриву, знищення лісових територій через, ну, банально вирублення їх на дрова. Також йдуть впливи від мінування територій. Є мінне забруднення, і можна подивитися Міноборони, у них на сайті є також карта мінного забруднення територій, яке впливає... Ну, це, поперше, небезпечно і для життя та здоров'я громадян, це також впливає і на довкілля. Також зафіксовані впливи від випробувань військової техніки та проведення навчань, зокрема, і на території Автономної Республіки Крим, через це утворюються кар'єри. Потім різноматні впливи, зокрема, на природоохоронні території. Потім є також факти несанкціонованих навчань. Далі, знищення колоній диких птахів, і взагалі потужний вплив на біорізноманіття. Впливи від використання забороненої зброї. Зокрема, от в 2014-15 роках використовувалася зброя, яка містила фосфор. Доктори також фіксували це все.

Вплив на місцеву флору. Ну це, як уже казала, що вирубування дерев на дрова, пожежі, порушення місць зростання, самовільні рубки лісу. Вплив на місцеву фауну – це полювання, це є браконьєрство, фактори тривоги, турбування для тварин, зокрема, птахів.

Далі, вплив на... Взагалі, ну, на природоохоронній території в нас в Автономній Республіці Крим наявно... Зараз я скажу, що це є 197 об'єктів ПЗФ: в місті Севастополь – 12 об'єктів, в Луганській області та Донецькій – близько 400 об'єктів, частина з них знаходиться в зоні АТО. І який вплив іде? Це, зокрема, ліквідація об'єктів в Криму, знищення адміністративних будівель. Нанесення шкоди природним екосистемам – проведення навчань на природоохоронних територіях, що також несе за собою збитки, тому що ці території заповідного фонду, вони є це як еталони дикої природи, це є неймовірно цінні ділянки, які варто зберігати. І, звісно, збитки від того державі є величезними, і справа в тому, що деякі з цих об'єктів вже не можна буде відновити.

Далі, вплив на морські екосистеми. Це є проведення навчань в морських акваторіях і це також забруднення морських вод, яке також фіксується.

Вплив від управлінських рішень. Зокрема, є затоплення шахт, що також впливає на довкілля, я вже не кажу про економічну складову цього питання. Також наші колеги зазначали про ризики радіаційного забруднення через затоплення шахти... *(Не чути)*, це потрібно також радитися з експертами.

Загалом це така низка впливів на всі компоненти дикої природи, а також проблема в тому, що у нас відсутня фіксація тих порушень і підрахунок збитків, які б далі могли допомогти нам в компенсації також, якщо б ми зверталися до суду. І зокрема постало питання взагалі в методиках оцінки цих впливів, обрахунку цих впливів, масштабів і потім, щоб це фіксувалося якраз на міжнародному рівні, щоб ми потім могли б подати це як докази. Ми зараз, наша організація якраз буде займатися вивченням цих питань, щоб не просто зафіксувати, що от було стільки-то об'єктів, а взагалі це фіксувати за всіма правилами.

І також дуже потрібний, збираємо факти, потрібний моніторинг таких випадків порушень, проведення до додаткових досліджень і, зокрема,

вивчення вже також наперед методик зменшення впливу військової діяльності на довкілля та відновлення потім природних комплексів від заподіяної шкоди.

Дякую.

Зараз ще продовжить коротко мій колега Богдан Кученко. Богдане, прошу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. *(Не чути)*

КУЧЕНКО Б. Добрий вечір! Я буквально 2-3 хвилини.

Хочу більш детально розповісти про такий аспект впливу як пожежі в природних екосистемах. Зокрема, нашою організацією ще декілька років тому проводили дослідження саме... тобто ми досліджували, з використанням супутникових знімків, яка площа була пошкоджена внаслідок пожеж протягом періоду найбільших активних бойових дій, там з червня по вересень 14-го року. І нами встановлено, що в межах тодішньої, тобто зони тоді ще антитерористичної операції, пожежами було пройдено біля 300 тисяч гектарів території. Зокрема, 81 відсоток від цієї площі складали ділянки природно лісової і степової рослинності, а також поля сільськогосподарські. І решта 19 – це території в межах населених пунктів, де були активні бойові дії.

Якщо говорити окремо про ліси, то було пошкоджено 36 тисяч гектарів лісів, а значна частина з них була знищена, тобто вони в подальшому загинули. І зокрема, ці 36 тисяч гектарів лісів, які були пошкоджені, це 18 відсотків від пустих лісів в зоні АТО, тобто де вона проходила, станом на 14-й рік. Крім того, 113 тисяч гектарів степів також було пошкоджено внаслідок бойових дій і подальших пожеж. І зокрема, були пошкоджені території в межах природно-заповідного фонду, тобто це низка заказників, а також відділення Луганського степового заповідника "Провальський степ".

І якщо говорити взагалі про пожежі в природних екосистемах, то також серед іншого постраждали різні види флори і фауни, в тому числі види, внесені до Червоної книги України. По цих видах є методика розрахунку збитків, там за кожну особину загиблу, відповідно до цієї методики, можна дійсно порахувати яких збитків було завдано Україні внаслідок лише знищення червонокнижних видів. Ну там мова буде йти про значні суми, там, якщо взяти всі види, то це сотні мільйонів гривень.

І також хотів додати, що... *(Не чути)* 2014 рік в подальшому у зв'язку із зниженням інтенсивності бойових дій таких масових пожеж не було, окрім минулого року. Оскільки в липні та наприкінці вересня минулого року в Луганській області було три таких потужних лісових пожежі, які разом охопили понад 35 тисяч гектарів площі і значна частина цієї площі, тобто лісів на цих площах, в подальшому загинула. І зараз плануються рубки суцільні з метою вилучення цієї загиблої деревини і потім відновлення лісу. Не знаю, який зараз стан впровадження, але думаю, що вже в деяких лісгоспах було розпочато, принаймні масових робіт поки що я не спостерігав, тобто тисяч гектарів вирубок, але окремі лісгоспи вже мали б розпочати такі роботи.

Але разом з тим тут ключове, на що я хочу звернути увагу, те, що в подальшому буде лісовідновлення, і дуже важливо провести це лісовідновлення правильно з урахуванням, по-перше, того, що у нас поширюються наслідки зміни клімату. Тобто у нас тут все частіші і триваліші періоди посух. І по-друге, те, що у нас більшість лісів як в Донецькій так і в Луганській областях є штучними монокультурами сосни, які мають підвищений рівень пожежної небезпеки, особливо прифронтіві ліси. І виходить, що тут тільки дві ключові рекомендації, які потрібно врахувати.

Перше. При створенні культур старатися робити їх більш розрідженими ніж зазвичай для того, щоб пожежа повільніше. Тобто варто розуміти, що пожежі в майбутньому будуть і ймовірність їх виникнення буде

все частішою, особливо враховуючи те, що бойові дії можуть продовжуватися і в майбутньому. І тому потрібно, перше, робити насадження більш розрідженими, друге, там де є можливість створювати мішані насадження, тобто до сосни підсаджувати утворюючі культури сосни, також висаджувати листяні породи, які будуть притаманними для певних регіонів там, де дуже бідні умови. Тому що як би йдеться в основному про ліси на терасі Сіверського Дінця, які на піщаних ґрунтах ростуть там, де інші види крім сосни не приживуться. То варто на окремих ділянках відновлювати природні степи, які будуть притаманні для цієї території, щоб у нас була така мозаїка з лісів соснових і степів, і коли будуть пожежі, тоді їх буде принаймні легше зупинити.

І загалом така наостанок рекомендація загальна, що Україні потрібно змінювати підходи реагування на пожежі. Тобто замість того, щоб виділяти ресурси на гасіння великих пожеж, нам потрібно вчитися попереджувати пожежі і вчасно їх виявляти і ліквідовувати ще поки вони на невеликій площі. Тому що можна виділяти скільки завгодно коштів на техніку, але коли буде пожежа на площі тисяч гектарів і це буде на фоні там місячної відсутності опадів і пориву вітру там 20-30 метрів на секунду, то жодна техніка не допоможе зупинити пожежу, якщо вона набула такого розмаху. Тобто потрібні як би заходи з попередження, зокрема, зміна складу лісів, і вчасне виявлення пожеж. І ми ці рекомендації обговорювали раніше з Міндовкіллям. Я думаю, що вони будуть враховані. Але не зайвим буде їх ще раз нагадати.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую за доповідь.

Ми дійсно розуміємо, що питання екології і власне нанесення шкоди військовими діями, воно ще достатньо довго буде актуальним в тому ключі, що теж відновлення екології не відбувається швидко.

Шановні колеги, я прошу ще раз дотримуватися регламенту, оскільки ми починаємо випадати за часові межі. Є дійсно змістовні доповіді, але час, на жаль, у нас обмежений.

І я радо запрошую до слова людину, яка має міжнародний досвід, практичний досвід у підходах виплат репарації жертвам війни Девіда Апонте – спеціаліст щодо процесу компенсації жертвам в Колумбії.

Будь ласка, пане Девід, запрошуємо до слова.

АПОНТЕ Д. Дуже дякую. Дуже дякую за люб'язне запрошення.

Я працював в рамках процесу розбудови миру. У 16-му році я був частиною команди, яка займалася розбудовою миру в Колумбії і брав участь у реалізації політики миробудови і реінтеграції колишніх військових. Зараз дозвольте мені увімкнути мої слайди.

Отже, знаєте що, ми були втягнуті у тривалий конфлікт. Що це означає "тривалий конфлікт"? Це означає, що це конфлікт, який впливає на щоденне життя людей і люди звикають до такого конфлікту, і стає все складніше сприймати нові ідеї і нові перспективи. Тобто вже не сприймається якась інша реальність.

Але я хотів би поділитися з вами певними уроками, які ми винесли. Під час тривалого конфлікту ми намагалися зрозуміти, що питання жертв має бути вирішене навіть ще під час того, як конфлікт триває.

Наступне питання – це питання суверенітету і контролю. В Колумбії у нас не було зовнішньої загрози, але у нас були групи бойовиків, озброєні формування, і понад півстоліття у нас тривала така ситуація і зброя, і сила були монополізовані, так би мовити, сконцентровані в одних руках.

В Колумбії існували так звані "сірі" зони між тими територіями, які контролювалися державою і тими, які контролювалися паравійськовими угрупованнями. І багато людей із уряду навіть не могли отримати впливу на ці території, які ніким фактично не контролювалися.

І чому ми маємо звертати увагу на такі питання як реінтеграція, не тільки з політичної перспективи, але і з етичної перспективи, а також з точки зору гуманітарної.

Отже, понад 20 років у нас приймалися різні закони. З 97-го року ми приймали різні закони про внутрішньо переміщених осіб для того, щоби запровадити якийсь пакет гуманітарних заходів. З 2002 року наша ситуація дуже нагадувала вашу, яка у вас склалася з 14-го року. Ми міркували також, як реінтегрувати наші території, як відновити наш суверенітет. Тож, з 2002 по 2011 рік у нас контекст був дуже подібний до вашого.

Наш процес розбудови миру включав дуже велику кількість питань на які ми мали звернути увагу. Ми мали демілітаризувати оці групи, ці збройні формування, ці групи партизанів, як ми їх називали. Також нам треба було перевести ситуацію з активних бойових дій до полегшення – до режиму припинення тиші, ми мали змусити всіх учасників конфлікту опустити зброю і почати діяти через національні інститути. І в 2005 році було прийнято перший комплексний закон, який забезпечував справедливість, настання справедливості для усіх жертв конфлікту.

В 11-му році ми також прийняли великий додатковий закон про репарації для жертв конфлікту. В цьому законі було передбачено систему обліку жертв. Було проведено відповідний перепис і відповідно до цього перепису було зареєстровано 9 мільйонів жертв. У нас запроваджено також індивідуальну систему адміністративної компенсації, а також колективна система репарацій, яка дуже цікава, тому що передбачає форми співконструктів з різних груп населення.

Із 16-го року була створена вже всеосяжна система забезпечення права на правду, справедливість, репарації і неповторення. Ми також запровадили механізми відновлювального правосуддя та різні механізми виплати репарацій. І ми давайте одразу перейдемо до рекомендацій.

Зараз тривалий період припинення вогню, і за цей період необхідно досягти значного полегшення гуманітарної ситуації. Ви говорили про доступ до Пенсійного фонду. Так, безумовно, є дуже багато проблем із пенсіями, є проблеми з інформацією. Є інформація, але її недостатньо. Тому треба вирішити питання із даними. І звичайно, треба з'ясувати, що, коли, кому і скільки виплачувати. Тобто це перші питання, з яких ми маємо починати роботу із жертвами.

І також є дуже важливий підхід до того, яким чином здійснювати таку реінтеграцію по суті такого широкого масштабу, а не поодинці не індивідуально. І є певні пропозиції, яким чином можна залучати людей, щоб вони брали активну участь у такій реінтеграції, тобто щоб це не був якийсь процес, насаджений зверху, а щоби самі постраждалі були зацікавлені брати якомога активнішу участь у всьому цьому. І знову ж таки вони усвідомлюють по суті переваги для них, те, за що вони борються. І знову ж таки дуже важливо інтегрувати усю громаду включно із військовослужбовцями.

І знову ж таки, підсумовуючи, хочу сказати, що відшкодування, компенсація – це дуже також важливі питання. І я напевно знаю, що певний час це може зайняти, правда. І дуже важливо все ж таки здійснювати ось такі компенсації, щоби відновлювати економіку, відновлювати ринок, не просто реінтегрувати, але і інтегрувати з самого початку, і дійсно компенсувати, по суті, втрачене, тим самим відбудовуючи належні стосунки і з громадянами, і з державою.

Перепрошую, розумію, що я обмежений в часі. Тому я пізніше надам вам цю презентацію, і можливо, ви розглянете тоді більше в деталях. Хочу побажати... Все ж таки регламент. Дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Щиро дякую вам за представлення колумбійського досвіду і, дійсно, за проведення паралелей з Україною.

І, власне, ми продовжимо міжнародний блок. Тому я хочу запросити до слова Патріка Бартоломью Берті Агерн, колишнього Прем'єр-міністра Ірландії, міністра праці, міністра фінансів у різні роки в Ірландії, і в тому числі учасника переговорів щодо Вестфальської угоди, де, власне, і були встановлені виключно мирні та демократичні рамки для розподілу влади у Північній Ірландії.

Будь ласка, запрошую вас до слова.

АГЕРН П. Б. Дуже дякую. І знову ж таки я радий долучитися до вас. Буду намагатися вписатися якомога краще у наш сьогоднішній регламент.

Дозвольте зазначити, що у нас є досить багато документів, котрі могли б бути цікавими для вас, котрі варто було б обговорити. Я пізніше поділюся ними із вами щодо реінтеграційного процесу.

До речі, я уважно заслухав усіх попередніх спікерів, я розумію, наскільки важким є процес реінтеграції. І я розумію, що всі процеси реінтеграції дуже схожі, чи це є Україна, чи це є Північна Ірландія, знову ж таки, де б не відбувся конфлікт. І після багатьох років конфлікту знову ж таки досить важко якось відбудувати ось ці суспільні зв'язки, нормальним, мирним шляхом – це досить такий значний виклик. І був ряд досить таких очевидних речей як демілітаризація, правда, тобто, коли ми по суті відбудовуємо інфраструктуру тієї території, котра була зоною збройного конфлікту, коли розводяться війська і проводяться такі намагання повернутися до нормального соціального життя там. І дійсно відбудова доріг, дуже слушно ви кажете. У Ірландії до 80 відсотків доріг було заблоковано, це обмежувало можливість руху громадян. А коли було знято ось таке блокування доріг, знову ж таки відновилася свобода руху. І дуже ми вітали цю можливість.

Взагалі сприйняття інвестиціям – це дуже важливо, щоб люди отримували назад свої робочі місця, поверталися до нормального життя, до

знаєте, як-то кажуть, старої ненормальності. Далі, відбудова, безумовно, освітніх закладів, і організація відповідних освітніх можливостей.

Я підмітив дуже багато викликів, про котрі ви говорили у ваших презентаціях. Реконструкція, відбудова в багатьох все-таки об'єктів інфраструктури – ну це все залежить від волі політиків. Правда? Потрібно вміти домовитися якомога швидше зорганізувати відповідні процеси. Зорганізувати такі от робочі групи.

Далі, взаємозв'язки між громадами є дуже важливими. От у нас після 30 років, а то й триваліше, люди не дуже хотіли взаємодіяти одні з одним і тому доводилося допомагати їм розбудовувати ці стосунки. І знову ж таки, знаєте, потрібно було, щоб ті, хто колись брали зброю до рук, могли знову цивільно, нормально спілкуватися з тими, хто постраждав від їхніх дій. І знову ж таки дуже активно, до речі, в певний момент долучалися колишні військові до повернення їхньої громади до ось такого нормального життя.

Ірландський процес відбудови миру, повернення до норми виглядає так, як, безумовно, і в багатьох інших країнах, також проблема із житлом. І знову ж таки, яким чином компенсувати, які втрати, які пошкодження. І знову ж таки інвестиційні фонди існують для того, щоб виділяти допомогу у таких випадках. Але безперервно дуже ретельно моніторити надходження цих коштів, використання цих коштів, щоб все працювало як годинничок. І знову ж таки у нас, у Північній Ірландії, такими коштами зазвичай керували обрані посадовці, і за їхніми діями відбувався належний моніторинг. Але хочу віддати належне і нашим політикам, котрі наглядали за такою роботою, котрі дуже ретельно працювали, залучалися до втілення проектів і протягом досить тривалого періоду такі зусилля показали себе як досить ефективні.

І знову ж таки, пам'ятаючи про час, хочу сказати, от що здавалося спочатку найважливім – це туризм, це зробити ці території привабливими для туристів у майбутньому. І знову ж таки ми перейшли від того моменту, коли ніхто не хотів їхати, а потім аж, знаєте, десятки тисяч людей почали

подорожувати до нашої країни. Адже ми знаємо, що туризм – це інвестиції, це робочі місця і це впевненість у завтрашньому дні. Отож, це основні сфери.

І знову ж таки, я знаю, що системи неоднакові всюди, але дуже було важливо розбудувати цю впевненість у завтрашньому дні і потрібно було розбудувати якесь спільне бачення усіх і кожного, як нам рухатися вперед спільно як єдина нація. І знову ж таки, ми докладали всіх зусиль для того, щоб люди продовжували якимось все ж таки співпрацювати в рамках ось таких ініціатив повернення до старої нормальності. І дуже важливо, кого ми обираємо у такі групи, у такі ради, котрі відповідальні за реінтеграцію. І якщо потрібно буде ще якийсь свій внесок, я радо ще додам.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Щиро дякуємо вам за доповідь, за те, що поділилися досвідом Північної Ірландії теж достатньо в багатому контексті відновлення миру та розбудови сталих практик. І дійсно, те на чому ви наголосили з приводу туризму, є дуже важливим, і якраз в тому сенсі Україна теж як держава дбає про це, і зокрема що стосується якраз Донецької, Луганської областей – і розвитку курортних міст і Святогірської Лаври. Тобто питання туризму, воно є теж надзвичайно важливим.

А зараз я б хотіла повернутися до боротьби за українську ідентичність і передати слово Валентині Потаповій, і сподіваюся... *(Не чути)*

ПОТАПОВА В. Дякую.

Я хочу сказати, що у мене залишилось 3 хвилини, і тому я буду намагатися встигнути за ці 3 хвилини, які у мене залишились.

Я хочу звернути увагу, що в 2016 році в Україні була запущена програма "Доступна освіта", яка надає можливість дітям з окупованих територій вступати до закладів вищої освіти. Але, на жаль, ця програма, вона вирішує питання лише тих дітей, які обрали шлях вступу до закладів вищої

освіти. І, на жаль, ця програма не вирішує питання отримання освітніх документів загальної середньої школи і отримання документів або атестації з визнання документів про вищу освіту. І тому це велике питання, так як всі документи безпосередньо пов'язані з подальшим працевлаштуванням, коли дитина хоче працевлаштуватися відразу після школи, або коли молодь, молода людина хоче працевлаштуватися в Україні після отримання освіти на тимчасово окупованій території. І тому ми пропонуємо деякі рекомендації щодо вирішення цієї проблеми і щодо вирішення цих питань.

По-перше, ми пропонуємо, щоб була розроблена окрема стратегія та затвердження плану заходів щодо інтеграції дітей та молоді в українське суспільство до 2024 року. Далі, потрібно розробити освітні та рекреаційні програми супроводження дітей та молоді по шляху... Документи: це отримання свідоцтва про народження, отримання документа паспорту, доступ до освіти, соціальних гарантій та працевлаштування. Також ми бачимо, що вже на часі створення державної міжвідомчої комісії з питань інтеграції дітей та молоді з ГОТ при Кабінеті Міністрів України.

Щодо отримання документів про загальну середню освіту шляхом подолання цього бар'єру може стати створення окремих освітніх закладів такого змішаного формату онлайн/офлайн, діяльність яких буде спрямована на надання освіти з урахуванням потреб мешканців окупованої території. А саме: це розробка робочих навчальних планів з урахуванням того, що діти навчаються на окупованих територіях, вони не вивчають українську мову, вони не вивчають історію України, але вони вивчають фізику, хімію, математику та інші предмети і можна враховувати те, що вони вивчали ці предмети. Ця програма, ця школа буде працювати в зручний час для всіх дітей і вона буде в канікулярний час надавати можливість їм приїхати до території України. Це надання можливості дітям, незалежно від року закінчення школи після 2014 року, отримати свідоцтво про базову або повну загальну середню освіту через поширення механізму, який вже запроваджено

у наказі № 271. Це про проведення систематичних інформаційних кампаній, це удосконалення підготовчих курсів, які вже були започатковані. А саме, що потрібно там змінити: це враховувати структуру навчального року, терміни підсумкових атестацій, які є на ТОТ; створення дистанційного нульового курсу для підготовки до вступу з очним завершенням та складанням необхідних вступних іспитів. І те про що наголошували неодноразово, – це удосконалення процедури атестації, згідно наказу МОН (537).

Але потрібно враховувати Конвенцію про визнання кваліфікації з вищої освіти в європейському регіоні, саме розділ VII каже, яким чином можна це робити для біженців або для людей, які потребують додаткового захисту. На жаль, зараз 537 наказ це не враховує.

Дуже дякую за можливість виступити і за те, що дали мене почути.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Валентина.

Дійсно питання освіти є ключовим з точки зору подальших процесів реінтеграції. Тому ще раз дякую.

Хочу запросити до слова Анастасію Бурау, юриста з питань адвокації Благодійного фонду "Право на захист".

Будь ласка, пані Анастасія.

БУРАУ А. Колеги, вітаю! Сподіваюсь, що мене добре чути.

Ми хотіли би підняти таке важливе питання як реституція і компенсація, захист і відновлення права власності та інших речових прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії. Особливу увагу цьому слід приділити також і через те, що відшкодування завданої шкоди, репатріація – це є важлива частина системи перехідного правосуддя, яку планує і вже частково навіть запроваджує Україна.

Насправді, як ми всі знаємо, певні процедури і механізми вже вдало працюють. Ми кажемо про процедури надання грошової компенсації

постраждалим особам, чиє житло було зруйновано внаслідок конфлікту на сході.

Водночас, знову ж таки, ми знаємо, що цей порядок, він не є досконалим і є певні недоліки, які вимагають доопрацювання. І ми дуже очікуємо на те, що певні зміни в нього будуть внесені найближчим часом. До таких змін ми відносимо і сподіваємося побачити: врегулювання порядку надання компенсації тим особам, чиє житло було вже відновлене до моменту його обстеження; згідно з порядком запровадження альтернативних методів або додаткових методів обстеження житла, до якого не може бути отримано доступ внаслідок обмежень щодо перебування на певній території. Також виключення необхідності здійснювати реєстрацію, припинення права власності до моменту прийняття рішення щодо надання компенсації, з відстроченням цього етапу і перенесенням на більш пізній строк.

Водночас ми хотіли б також звернути увагу і на те, що на сьогодні існують певні обставини, які, можна сказати, загрожують подальшій реалізації передбачених цим порядком механізмів. Насправді ми говоримо про зміни, які набули чинності 25 листопада 2021 року – це зміни до порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, який затверджений Постановою 1127 (від 25 грудня 2015 року).

Справа в тому, що для того, щоб отримати компенсацію за зруйноване майно, зруйноване житло, постраждала особа має зареєструвати припинення права власності на нього і отримати інформаційну довідку з державного реєстру речових прав на нерухоме майно про це. Водночас, бачачи ті зміни, які були наразі внесені в згадану Постанову 1127, ми бачимо нові правила щодо такої реєстрації припинення права власності. Так насправді, зараз для того, щоб зареєструвати припинення права власності на об'єкт у зв'язку з його знищенням, знадобиться наявність відомостей про факт такого знищення, отриманих державним реєстратором з Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва.

Наразі постає питання: як інформація про знищення, про руйнування житла на сході внаслідок збройної агресії буде внесена, і як вона з'явиться в цій Єдиній державній електронній системі? Наші бенефіціари вже почали стикатися з відповідними проблемами і поки не мають відповіді на те, як далі діяти в цьому випадку. Тому наша організація, а також Норвезька рада у справах біженців, ми хотіли б привернути увагу до такого, можливо, технічного моменту і до цієї проблеми, яка дійсно існує на даний момент. Як вирішення... Вже організації-учасниці технічних груп, які працюють в рамках кластерів з питань захисту і кластерів з питань житла, вже почали працювати над цим питанням. Одним з можливих варіантів вирішення його може бути внесення наступних змін до порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, які б забезпечили не застосування вказаних вимог у випадку реєстрації припинення права власності на житло, зруйноване саме внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації.

Щодо інших питань, які виникають щодо цього порядку, дійсно є ряд запитань. Так, наприклад, він передбачає тільки грошову компенсацію, грошову допомогу і концентрується виключно на пошкодженому або зруйнованому житлі, в той час, як принципи Пінейру передбачають, наприклад, більш загальні та більш об'ємні принципи діяльності в таких ситуаціях. Наприклад, підкреслюють головну роль реституції, переважну роль реституції, а також необхідність забезпечення повернення внутрішньо переміщеним особам права на будь-яке житло, землю та інше майно. Тобто вони є більш широкими, передбачають більш широке регулювання.

І в даному контексті можна зазначити, що більшість цих питань може бути врегульована на рівні закону. Тут ми говоримо про вже згаданий сьогодні закон, законопроект 5177, який 16 листопада цього року вже було включено до порядку денного. Він передбачає як і поняття "реституції" відповідно до принципів Пінейру, як може бути розвинено і доопрацьовано, і

розширення об'єктів, за руйнування або знищення і пошкодження яких буде надаватись компенсація, і більше способів надання компенсації, окрім грошової компенсації, яка існує на даний момент.

Тому, власне, говорячи про цей законопроект, дійсно, він має певні недоліки, вони можуть бути доопрацьовані в процесі підготовки його до другого читання, але загалом ми наголошуємо на його важливості, особливо як значної і важливої частини вибудовування системи... *(Не чути в Україні.*

Дякую. Це закінчила я.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

Шановні колеги, я розумію, що у нас брак часу, але я в той же час прошу говорити повільніше, бо ще працюють перекладачі, і відповідно для того, щоб був забезпечений якісний переклад.

У зв'язку з браком часу, дійсно, я прошу ще раз все ж таки триматися регламенту, наскільки це можливо.

Запрошую до слова Євгенія Нецветаєва, громадська організація "Український інститут з прав людини". Будь ласка, пане Євген.

НЕЦВЕТАЄВ Є.О. Доброго дня, колеги. Дякую за можливість виступити.

Мій виступ пов'язаний з попереднім виступом – це питання майна. Одним з напрямків діяльності громадської організації "Український інститут з прав людини" є питання компенсації цивільним особам використання об'єктів нерухомості військовими формуваннями в ході проведення АТО/ООС.

На сьогодні вказана діяльність реалізується нами в межах програм ООН із відновлення та розбудови миру *(Не чути)*... Королівства Нідерланди. В 2020 році експерти нашої організації провели дослідження з цього питання, результати якого презентувались і народним депутатам, суддівському

корпусу, представникам громадськості. Дослідження передбачало не лише теоретичний аспект вивчення стану врегулювання цього питання на національному рівні, міжнародного досвіду, відповідної практики ЄСПЛ, а також передбачало практичний – це здійснення виїздів до районів на лінії зіткнення в Донецькій, Луганській областях, під час яких експерти мали можливість спілкуватися із місцевими мешканцями та представниками військово-цивільних адміністрацій.

За результатами досліджень було констатовано, що незважаючи що вже вісім років у нас проводиться АТО/ООС нерухоме майно цивільних осіб використовується представниками Збройних Сил у військових цілях і це дійсно необхідно, однак протягом всіх цих років, держава так і не змогла вирішити питання щодо компенсації використання такого майна. Тобто ми фактично на сьогодні маємо ситуацію правової невизначеності.

З метою вирішення вказаної проблеми, нашою організацією вживалися певні заходи, певні напрямки.

Перший – це напрямок здійснення право-роз'яснювальної роботи серед військовослужбовців, які проходять службу в ООС, та громадянами, які проживають поблизу лінії зіткнення на підконтрольній уряду території. Як ми знаємо, у 2018 році наказом Міністерства оборони України № 380, було затверджено інструкцію з організації забезпечення військовослужбовців Збройних Сил та членів їх сімей житловими приміщеннями. IX розділ цієї інструкції передбачає, регламентує безпосередньо питання забезпечення житловими приміщеннями під час ведення бойових дій. Слід зазначити, що попередня інструкція з цього ж питання від 2011 року, така інструкція не містила положень, тобто 4 роки фактично це питання не було регламентоване.

З урахуванням положень вказаної інструкції нашою організацією були розроблені певні пам'ятки, які передбачають певний алгоритм дій для військовослужбовців. Це буклети щодо їх дій у випадку необхідності

поселення у житлових приміщеннях цивільних осіб, квартирування, ми їх передали через командування Об'єднаних сил Збройних Сил України. А також для громадян буклети про використання приватного майна військовими під час збройного конфлікту як захистити свої права, які ми передали через військово-цивільну адміністрацію з проханням поширити їх серед громадян, розмістити у доступних місцях, а також на офіційних веб-сайтах.

Звертає на себе увагу той факт, що нещодавно ми надсилали запит в інформаційне командування Об'єднаних сил і отримали відповідь щодо використання, взагалі щодо оренди житлових приміщень, земельних ділянок та нежитлових приміщень. Ми отримали відповідь, що в період з 2014 до 2021 років договори оренди житлових приміщень та земельних ділянок для потреб військових з цивільними особами в Донецькій, Луганській областях не уклалися. За цей період було укладено лише 61 договір на оренду нежитлових приміщень, тобто ми маємо проблему, яка продовжує мати місце.

Наступний напрямок організації – це створення відповідної судової практики. За результатами нашого дослідження було констатовано про відсутність судової практики щодо отримання компенсації за використання об'єктів приватної нерухомої власності військовими, у зв'язку з чим на сьогодні нашими адвокатами здійснюється супровід п'яти таких судових справ. За однією із таких справ 18 серпня цього року Окружним адміністративним судом міста Києва було прийнято рішення, яким позов було частково задоволено. Зокрема, була визнана процесуальна бездіяльність Кабінету Міністрів України щодо не вчинення дій з ухвалення нормативно-правового акту про використання військовослужбовцями житла під час проведення операції ООС, та про компенсацію за використання цього житла. Тож, було зобов'язано Кабмін вжити певних дій для ухвалення нормативно-правового акту про використання військовослужбовцями житла та про

компенсацію за його використання. Але на сьогодні Кабінетом Міністрів подано апеляційну скаргу, у зв'язку з чим вказане рішення не набрало законної сили.

Також третій напрямок діяльності – це опрацювання відповідних змін до законодавства. Я вже неодноразово... *(Не чути)* законопроект 5177. Наші експерти також намагалися під час його опрацювання внести відповідні зміни, однак, незважаючи на те, що поки що це питання не врегульовано. На сьогодні ми опрацьовуємо пропозицію щодо внесення змін, зокрема, в частині грошової компенсації або її альтернативи власникам майна, звільнення власників такого майна від сплати судового збору за ініціювання судового провадження у зв'язку із захистом своїх прав, пов'язаних із використанням майна, непоширення позовної давності на такі справи, надання безоплатної правової допомоги таким категоріям громадян.

В минулому місяці відбулася зустріч представників громадськості із новопризначеною віце-прем'єр-міністром України - міністром з питань реінтеграції Іриною Верещук, яка під час зустрічі погодилася із необхідністю законодавчого врегулювання цього питання. У зв'язку з чим ми сподіваємося найближчим часом його вирішити.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую вам за виступ.

Дійсно, скільки б ми не говорили, але питання майна все одно, мабуть, є самим гострим, про яке ми маємо говорити. Але від питання майна до питання інформації.

Зараз я хотіла би надати слово Олексію Мацусі, старшому редактору Державного підприємства "Мультимедійна платформа іномовлення України". Будь ласка, пане Олексій.

МАЦУКА О. Дякую, Неллі. Дякую організаторам цього чудового заходу. Дякую, що перенесли вище трішки мій короткий виступ, тому що виходимо за регламент, а маємо далі йти і рухатись наступній зустрічі.

В будь-якому випадку я слухаю уважно вже дві години чудові актуальні виступи організацій і громадянського суспільства, і представників органів державної влади. Це все дає і надихає для того, щоб медійна комунікація всього того, що сьогодні тут звучало, вона була більш ефективною, скажімо так, більш глибинною. Тому що ми спостерігаємо по наших дослідженнях і за нашими даними значне зниження і зацікавленості українських медіа у висвітленні конфлікту як на сході, так і життя на окупованих територіях Кримського півострова і на окупованих територіях Донбасу. Саме для того, щоб було подолано цей дефіцит, журналісти-переселенці наприкінці 19-го на початку 20-го року зверталися до держави з встановлення прямого телевізійного мовлення на окуповані території. І було вирішено урядом, що Державне підприємство "Мультимедійна платформа іномовлення України" візьме на себе часткову функцію організації мовлення через бренд телеканал "Дом" саме на окупованій території російською мовою.

Протягом 20-го і вже майже добігає кінця 21-й рік було зроблено революційні кроки вперед щодо інформування громадян мешканців на підконтрольних територіях щодо українського порядку денного. Про це свідчать цифри, які отримуємо через заміри на різних платформах. Одна з найбільш ефективних платформ донесення інформації від України з проукраїнською позицією – це власне є ютуб-платформа. За 2021 тільки рік було набрано майже 50 мільйонів переглядів всього контенту, який вироблено саме для непідконтрольних територій.

Крім того, було зроблено сайт, який обходить блокування самопроголошеної влади так званої kanaldom.tv, який веде пряме мовлення на плеєрі прямо на сайті, тобто людина може зайти і отримати відеосигнал в

разі, якщо заблоковано сигнал з боку України телевізійного мовлення. Також обрано стратегію на те, що доставка сигналу відбувається через супутники і через встановлені в тому числі тимчасові передатчики неподалік від лінії зіткнення.

Але я хочу підкреслити, що ми, журналісти в першу чергу, ми не працюємо в службі правоохоронних структур, ні в розвідці, ні в силових структурах, і тому поза нашими силами блокувати чийсь сигнали або навпаки підсилувати чийсь сигнали. З нашого боку журналістів-переселенців, які створюють канал "Дом", зроблено реально за ті ресурси, які було в це вкладено, роботи в достатньому обсязі для того, щоб виконати те завдання і місію, яку було поставлено перед державним підприємством "Мультимедійна платформа іномовлення" урядом.

А саме такі цілі були на 2021 рік. Це підвищення обізнаності та сформування лояльне відношення цільових аудиторій до урядових програм для населення, які допомагають реінтеграції. Друга ціль – це сприяти поверненню мешканців ТОТ та Криму до інформаційного простору України. І третя ціль – знизити вплив наслідків російської агресії та дезінформаційних кампаній на мешканців тимчасово окупованих територій.

Для статистики, я не буду більше займати часу, кожен і кожна з нашого цього чату, zoom-конференції, можете, будь ласка, зайти kanaldom.tv, там знайти повну статистичну інформацію щодо організації мовлення Україною на непідконтрольну територію. Крім того, виконується мовлення в режимі іномовлення під брендом UATV через два супутники і кабельні мережі в різних країнах Європи (146 штук на США, Росію та країни Євросоюзу). А загальне охоплення ми прораховуємо, як я вже сказав, через перегляди в ютубі і соціальних мережах. На жаль, комерційні заміри, через те, що це державне мовлення, комерційні заміри рейтингу для телеканалу "Дом" або UATV не виконуються. Більше того, це технічно неможливо зробити через те, що канал мовить на непідконтрольних тимчасово територіях.

В будь-якому випадку, колеги, всі, хто зараз на конференції присутні, я думаю, ви чудово обізнані з ініціативами українського уряду щодо інформування наших співгромадян. Моя особиста думка, що після 2019 року Київ став більш проактивним в цьому напрямку, більш логістично організованим. Дистрибуція сигналу відбувається, гарно чи погано, але вона відбувається. І ми закликаємо від імені Державного підприємства "Мультимедійна платформа іномовлення України", яке виконує функцію мовлення на тимчасово окупованій території, залучатися, долучатися до роботи мовника вашими ініціативами, вашими пропозиціями, вашими інформаційними, адвокаційними кампаніями. Реально підприємство відкрито для всіх, і практично звертатись можна як через фейсбук, так і через офіційні скриньки і пошту. Тому запрошуємо.

Україна сьогодні створила ефективний механізм інформування тих, хто знаходиться в інформаційній реальній блокаді або під впливом дезінформаційних кампаній, оплачених федеральним російським бюджетом. Тому, власне, тепер кроки від вас також в цьому потрібні, щоб ваша активність мала стовідсоткове висвітлення всіма урядовими можливостями, які сьогодні дає нам Київ.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пане Олексію, за представлення.

Дійсно, діяльність, інформаційна діяльність і реалізація інформаційної стратегії на тимчасово окупованих територіях є надзвичайно важливою. І нам потрібно тільки посилюватися у цьому напрямку і ламати ту стіну для того, щоб процеси реінтеграції потім відбувалися швидше. Ще раз дякую.

Колеги, я прошу ще раз дотримуватися п'яти хвилин. Я розумію, що ми вибилися з таймінгу. Я ще раз перепрошую.

І запрошую до слова Родіона Колишко, директора Інституту професійних кваліфікацій, радника голови Конфедерації роботодавців України.

Будь ласка, пане Родіоне, запрошую вас до слова.

КОЛИШКО Р.А. Доброго дня, шановні присутні! По-перше, дякую організаторам за запрошення. Дуже цікавий захід, дуже цікаві думки.

Я хотів би представити... Скажемо так, як і всі ми тут, ми дивимося вперед з оптимізмом і користуємося принципом, що маючи війну готуємося до миру. І в межах, скажемо так, цієї тези і цього алгоритму, ми хотіли би запропонувати окремі наші напрацювання в сфері того, кого і як готувати для відновлення економіки на деокупованих територіях.

Я, з вашого дозволу, спробую поділитися екраном. Чи видно презентацію, колеги?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, видно.

КОЛИШКО Р.А. Дякую.

В принципі, у нас є на сьогодні дуже велика проблема: ми зараз живемо в дуже великому обсязі різних даних, які згруповані у великі бази даних, якими досить важко користуватися. І відповідно у нас досить багато, досить великий обсяг інформації, але він настільки важко агрегується, що оперувати цим обсягом досить складно.

Для ілюстрації хотілося би навести два таких приклади. Ми, в принципі, вже впродовж 5 років практично накопичуємо різні бази. Два слова буквально про те, хто ми є, я представляю Громадську організацію "Інститут професійних кваліфікацій". Ми почали займатися нашою діяльністю з 2014 року. Ми почали з проблеми з'єднання вимог роботодавців і системи освіти в контексті того, чому вчити закладам освіти, зокрема

зкладам професійної освіти. А зараз ми крім цієї діяльності, вже років 4 займаємося питаннями аналізу ринків праці як на галузевому так на регіональному, ну і на національному рівні.

І от ми, в принципі, коли ми наче почали нашу діяльність ми почали в умовах, коли взагалі практично не було даних, необхідних для машинної обробки, зараз їх достатньо велика кількість.

От ми стикнулися з іншою ситуацією. Подивіться, будь ласка, база Пенсійного фонду України на сьогодні містить більше 3 мільйонів записів, аналогічна база даних по ФОПам – більше 6 мільйонів записів. То ми розуміємо, що цією інформацією користуватися без відповідної обробки і візуалізації практично неможливо. Для того, щоб подолати ці проблеми, ми створили інформаційну систему, яку ми представили минулого тижня в її сьогоднішньому вигляді. І ми, власне кажучи, хотіли би запропонувати можливість цієї системи для пошуку відповіді на питання – хто має бути підготовлений закладами освіти для того, щоб відновлювати економіку деокупованих територій.

Для цього наша база має декілька інструментів. Ми, зокрема, аналізуємо інформацію і представляємо в оперативному режимі інформацію щодо найбільш затребуваних робітничих професій на ринку праці по регіонам, по кожному регіону нашої країни. Ми, в принципі, можемо проаналізувати забезпечення кваліфікованими робітничими кадрами різних інвестиційних проектів, зокрема, по відновленню економіки на деокупованих територіях; проаналізувати рівень заробітних плат, подивитись де працюють наші співвітчизники і хто працює у нас, знову-таки користуючись виключно офіційною інформацією, є у нас інформація по неформальній зайнятості.

І, власне кажучи, цю всю інформацію ми плануємо, скажемо так, і пропонуємо відповідним органам влади для прийняття виважених і об'єктивних рішень. Тому що грошей, як завжди, не вистачає і чим більш ефективно регіон в першу чергу зможе спланувати їхні витрати і

максимально ефективно використовувати той ресурс, людський ресурс, який можна отримати за певну кількість років, тим, власне кажучи, ефективніше будуть витрачатися ці ресурси, тим більше ефект буде досягатися.

У нас на сьогоднішній день представлено, скажемо так, декілька таких постійно, скажемо, дашбордів, які постійно оновлюються, а ми використовуємо систему Power BI для цього, тобто у нас... Зараз я покажу, як це працює у нас насправді. Але, скажемо, в операційному режимі ми можемо говорити про працевлаштованих, безробітних, вакансії станом на конкретний сьогоднішній день. Тобто, якщо ви зайдете на наш сайт, ви подивитесь і побачите інформацію станом на 8 грудня. Тобто це досить оперативно ми з'єднуємо на нашій інформаційній базі різні ресурси і, власне кажучи, виглядає це приблизно таким чином.

Вибачте за те, що, можливо, дещо дрібний шрифт, ми намагалися зробити якомога інформативнішою нашу презентацію. І в принципі, на лівому верхньому куточку ми бачимо центральний слайд, який показує, де центральний дашборд, який показує оперативну ситуацію по стану зайнятості в Україні. Справа зверху ми бачимо, аналогічна ситуація, по регіону, там зараз виділена Житомирська область, але можна клікнути на Луганську і ми побачимо і кількість вакансій, і середню заробітну плату, їх можна групувати за різними ознаками. Тобто, скажемо так, для того, щоб зрозуміти поточну ситуацію в регіоні, в принципі, з нашої точки зору, цієї інформації достатньо.

Нижче під цим слайдом на карті світу ми бачимо працевлаштування наших громадян за кордоном. Там теж цікава інформація є: з яких областей, хто працює, як працевлаштовані, за якими професіями і де, в яких країнах, власне кажучи. Так що я не буду гасити інтригу, тобто можна подивитися, кому буде цікаво.

І, власне кажучи, розуміючи, що часу небагато, останній слайд. Це наші ресурси, будь ласка, заходьте, презентацію я скинув в чат, все це

активно, все це працює у вільному доступі безкоштовно. Ми будемо раді, якщо ця інформація і наші можливості будуть у нагоді під час подальших процесів по деокупації наших територій.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Щиро дякую вам за представлені позиції.

Дійсно, забезпечення кадрами після деокупації – це буде питання, і особливо ключовим буде питання там, де можуть бути задіяні механізми люстрації чи очищення влади. Тому тут дійсно потрібно системно підходити до цього питання. Ще раз дякую.

Запрошую до слова Олену Семьоркіну, аналітикиню, спеціалістку з питань нормотворення Української Гельсінкської спілки з прав людини, заслужену юристку України. Будь ласка, пані Олено.

Пані Олено, ми вас зараз не чуємо. Увімкніть, будь ласка, мікрофон.

СЕМЬОРКІНА О. Зараз чути?

ГОЛОВУЮЧА. Да, зараз чутно.

СЕМЬОРКІНА О. Дякую.

Шановна пані Неллі, шановні колеги! Моя презентація є в чаті, ви можете з нею ознайомитися. Але хочу попередити, що інформація, яка є в моїй презентації, вона дуже стисла. Це дуже-дуже лаконічний виклад тих позицій, які застосовує Організація Об'єднаний Націй або самостійно, або в партнерстві з іншими організаціями, наприклад, Світовим банком, для того, щоб допомогти країнам вийти зі стану конфлікту.

Що важливо врахувати постконфліктним країнам?

Перше. Нашим урядовцям варто взагалі перенестися в часі в момент, коли України досягне миру, і подивитися, що треба зробити для того, щоб ми

дійшли до цієї ситуації миру, і що треба буде робити всім нам, коли настане мирний час. Тобто ми маємо і долати діючі проблеми, і ми маємо розуміти, що нам буде потрібно, коли настане мир.

Треба розуміти, що процес безконфліктного відновлення – це не просто повернення до первинного стану, це процес трансформацій соціальних, економічних, політичних. Тому навряд чи ми будемо повертатися до точки відліку в 2014 році. Напевно, ми будемо ставити перед собою завдання трансформаційного і поліпшеного стану України в усіх сферах: і політичній, і економічній, і соціальній.

Наступне. Нам важливо розуміти, всім державам, в тому числі Україні, що ми повинні мінімізувати ризики повторення конфлікту, проаналізувати ті фактори, які довели до того, що Україна опинилася в стані війни.

І в цій роботі нам допоможе і впровадження засад перехідного правосуддя, і оцінка дій і рішень влади на предмет врахування потреб і гарантій жертвам. І запровадження підходу, заснованого на правах людини, і запровадження гендерного підходу.

Україна так само, як будь-яка постконфліктна країна, повинна оцінювати свій прогрес через визначення вісі миру. На слайді ви бачите основні визначення Організації Об'єднаних Націй... *(Не чути)* миру. І для того, щоб надати належну оцінку тому, наскільки ми просуваємося на шляху досягнення миру – стійкого, сталого миру, ми можемо, наприклад, визначити для себе такі індикатори. Просто як приклад, наприклад, якщо йдеться про припинення бойових дій, то ми маємо фіксувати зменшення кількості смертей внаслідок збройного конфлікту, зменшення кількості насильницьких нападів, фіксувати час, який проходить між обстрілами або з моменту припинення бойових дій і так далі. Тобто такими індикаторами можуть бути будь-які: і рекомендовані Організацією Об'єднаних Націй, і визначені нами самостійно.

Треба розуміти, що під час війни відбувається, звичайно, що руйнування соціальних зв'язків, масові жертви, втрата економічних переваг, втрата інвестицій, але поряд з тим люди все одно знаходять можливість до самозайнятості. І треба відслідковувати ситуацію, особливо в тих регіонах, які страждають більше від конфлікту, які елементи зайнятості формально і неформально люди для себе знаходять, як вони розвивають місцеві ресурси навіть в умовах війни.

Треба розуміти, що часто держави розвивають ті види бізнесу державного, які в довоєнний період або взагалі не були притаманні країні, або не були розвинені. Наприклад, це виробництво і торгівля зброєю.

Негативним фактором, який відомий всім як наслідок збройної агресії, є незаконна діяльність збройних формувань, це виробництво, торгівля наркотиками, контрабанда, крадіжки і так далі. І це той фактор, до якого треба готуватись на момент деокупації – нам треба буде долати злочинні мережі, які були і вже утворені на окупованих територіях. І, звичайно, зруйнований ринок праці, але знову-таки, дивись пункт перший, люди знаходять можливість самозайнятості.

Які головні рекомендації можна виділити з численних рекомендацій?

Перше – це спиратися на місцевий ресурс, і про це вже говорили, сьогодні, зокрема, доповідачі з Північної Ірландії, з Колумбії. Дуже важливо розуміти, що можуть місцеві громади, що мають робити місцеві громади, тому що вони будуть відігравати важливу, можливо, найважливішу роль в процесі відновлення. Треба враховувати інтереси громад при розподілі інвестицій, формуванню ринку праці, освітніх програм і так далі.

Звичайно, ключова роль залишається за державою, тому що держава повинна відновити всі свої повноваження на всій території. Повинна відновити соціальні зв'язки, соціальний діалог з мешканцями деокупованих територій; повинна поширити всі повноваження і забезпечити делегування своїх повноважень місцевим громадам там, де це доцільно.

І, звичайно, всі політики держави мають бути ефективними і відновити довіру до влади, яка була втрачена внаслідок збройної агресії.

Щиро дякую всім за увагу. Дякую за організацію, за участь в круглому столі. І сподіваюсь наші рекомендації будуть корисними для органів влади.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Олено. Я сподіваюсь, вони не просто будуть корисними, а вони будуть враховані в роботі і при прийнятті всіх подальших рішень. Тому що дійсно, коли це змістовний і конструктивний процес, то органи державної влади мають прислухатися до тих рекомендацій. Ще раз дякую.

І запрошую до слова пані Юлію Тищенко, співзасновницю Національної платформи "Діалог про мир та безпечну реінтеграцію". Пані Юлія, будь ласка.

ТИЩЕНКО Ю. Дякую, пані Неллі, за запрошення. Дуже дякую всім учасникам і за сьогоднішнє обговорення. Дійсно нас дуже багато, і дуже різні теми, виступи, і це все характеризує всю цю палітру питань, які супроводжують процес реінтеграції. І як би слухаючи всіх, у мене така різна є насправді реакція, чому, тому що, приміром, ті проблеми, які сьогодні звучать, і адміністративна процедура стосовно визнання документів, і питання про свідоцтво про народження, і різні освітні проблеми, ми одночасно співпрацюємо ще, приміром, з НІСДом – Національний інститут стратегічних досліджень. Ми писали про це в мірах довіри ще, не знаю, 3-4 роки тому, власне, була така велика доповідь. І мені як би, з одного боку, добре, що ми про це говоримо і багато змінилось на краще насправді, але тим не менше, ці питання і проблеми ще залишаються вкрай актуальними.

Я не буду зараз вдаватись в ці дуже важливі, дуже актуальні галузеві речі сьогодні і стосовно варіантів проблем пенсійного забезпечення, набуття можливостей соціальних вигод та статусу ВПО, всі ті фінансові речі.

Я просто і в плані інформування зазначу, що ми в рамках національної платформи з нашими експертами, з тими, з ким ми працюємо, ми намагались взагалі аналізувати, в тому числі і тут говорилося певною мірою про це, такі ургентні міри. Що може відбутися, приміром, якщо завтра нам, умовно, да, я розумію, що це може звучати дуже обнадійливо, але якщо буде потрібна реінтеграція в тимчасово окупованих територіях, до чого нам готуватися? Не тільки тактично, тобто вирішувати оці дуже актуальні і гарячі питання сьогодні. Але загальна карта, як би загальна мапа проблем і екологічного змісту, і сфери охорони здоров'я, і сфери управління, і запровадження певних рамкових речей щодо соціального забезпечення, і щодо видачі, приміром, транспортні засоби, як маленький приклад, сфера охорони здоров'я і ті як би інфекційні захворювання, і проблеми ВІЛ-інфікованих, і проблеми туберкульозу і так далі. За кожним напрямом політики в нас стоїть ціла низка питань, які нам потрібно буде вирішувати і думати про це вже сьогодні. Ми готували відповідні тексти, дослідження, напрями на ці теми, ну вони не є широко опублікованими, але відповідні презентації є. Можна потім якби запитати, ми можемо такими речами поділитись.

Ми намагались ще аналізували без розуміння, а що відбувається сьогодні на тимчасово окупованих територіях. Ми далеко не завжди можемо як би визначити. А що нам з цими викликами робити? Із того, що ми сьогодні бачимо, я як би не відкрию тут якоїсь таємниці, але тим не менше, різний так званий нормативний правовий простір в ОРДЛО, він значною мірою сьогодні інтегрований до законодавства країни-агресора. І там якби живуть в інших реаліях і не тільки інформаційних, да, а таких квазіправових. І ці речі нам також потрібно, я думаю, враховувати. І так само і сферу управління от в різних галузях також орієнтовано на ті власне рейки.

Окремо хочеться ще зазначити, що коли ми говоримо про питання інтеграції, ми сьогодні говорили... Я вдячна, тут були представники керівництва Луганської області, що ми говоримо і про розвиток, і про

підтримку, і про реінтеграцію вже звільнених, вільних територій Донецької, Луганської області. І всі ті кроки, пов'язані з питаннями і економічного розвитку, і соціальної згуртованості, і впровадження різних ініціатив, співпраці і влади і громади, і розвитком громад нам також потрібно враховувати. Добре, що про це вже почали говорили, що є програма там соціально-економічного розвитку прискореного. Але тим не менше, тут потрібно моніторити виконання цих параметрів програми і бюджетного їх забезпечення і дивитись, дійсно, що власне зроблено от в перетворення звільнених вже територій на місця розвитку на такі, я не люблю це слово, але тим не менше, вітрини для в тому числі і тимчасово окупованих територій.

Ну і мені здається, що нам дійсно потрібно говорити дуже прискіпливо про поточні, надзвичайно актуальні питання, але при цьому тримати рамку і розуміння того, тут пан Кориневич абсолютно справедливо зазначив, що рамкова, але стратегія реінтеграції Автономної Республіки Крим ухвалена.

Нам, мні здається, бракує відповідних напрямів стосовно Донецької, Луганської областей, незважаючи на вже розроблені документи, пропозиції і нормативні ініціативи, щоб ми до цього підійшли більш комплексно. І такі напрями і щодо перехідного правосуддя загально для всієї країни, і щодо соціальної згуртованості, і прав людини, щоб ми ці рамки тримали в такого роду документах. Тобто, якби ми готові, відкриті до співпраці і подальших дій і як точкової роботи, так і таких більш широкогалузевих речей.

І дуже важливо, тут про це Олена частково говорила, мені здається, ще слідкувати, моніторити, документувати ті процеси, не тільки індивідуальні кейси, саме процеси, що відбувається сьогодні на тимчасово окупованих територіях, як в Автономній Республіці Крим так, і на території Луганської, Донецької областей.

Дякую. Дуже дякую за ініціативи. Мені здається, нам потрібно в різних форматах такі заходи проводити, бо кількість учасників і кількість тез, вони говорять самі за себе.

Спасибі. Дякую за ініціативу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, пані Юлія, за виступ і, дійсно, дякую з за розуміння того, що ми маємо мати цю візію майбутнього, яка вкладається у стратегію, а потім в плани реалізації, власне, цих стратегій.

Далі я запрошую до слова Ганну Христову, керівницю проекту Ради Європи "Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень, фаза 2", доктора юридичних наук.

Пані Ганно, будь ласка. Панні Ганно, ми вас поки що не чуємо.

ХРИСТОВА Г. Я вже тут. Я дуже дякую за можливість долучитись.

Розумію, наскільки дійсно обмежений час, і перше... І це моя почесна місія сьогодні, бо до участі в круглому столі був запрошений голова Офісу Ради Європи в Україні Стен Ньорлов, який передає всім вітання і наголошує на тому, що Рада Європи максимально буде сприяти у допомозі Україні у наближенні до основних стандартів прав людини у процесах реінтеграції. Тому в мене сьогодні така основна і чесна місія мною вже виконана.

Але якщо дуже стисло щось до того, що було сказано. Велика подяка комітетові, бо насправді ви з кожним кроком і з кожним таким круглим столом ідете вперед. Бо сьогодні ми підняли такі питання секторальні і галузеві, які, чесно кажучи, дуже рідко звучали. І ви знаєте, що ми не один раз зустрічаємося в такому форматі. І от починаючи від виступу шановної пані Людмили Денісової, і пролунали питання по екології і по різних секторах, які дійсно збагатили уявлення про процеси реінтеграції.

І я тоді буквально на кількох тезах зупинюсь. Починаючи з 14-го і далі років фактично на порядку денному було питання внутрішньо переміщених осіб. Дуже важливо, що відбулася динаміка і розуміння, що треба говорити про різні категорії осіб, які постраждали від конфлікту. І ймовірно, єдиний вихід, і це сьогодні було підтверджено і у виступі шановного представника

від Колумбії міжнародного експерта, – говорити про різні категорії осіб і відповідні їм засоби індивідуальної або колективної компенсації і відновлення їх порушених прав.

Але говорячи... І ми багато говоримо саме про осіб, які постраждали від конфлікту зараз, виокремлюючи окремі категорії, розуміючи необхідність належного законодавчого врегулювання, але реінтеграції тимчасово окупованих територій почнеться і починається фактично тут і сьогодні саме з належної інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

І нам є також необхідність зараз на тому наголосити і згадати документ, який сьогодні був згаданий лише один раз і лише публічно. Але це дуже важливий прогрес, який зробила держава Україна, схваливши Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб та провадження середньострокових рішень до 2024 року, вказавши відповідні сектори і проблеми фактично ті, які сьогодні лунали і стосовно житла, і стосовно соціального забезпечення, і, нарешті, стосовно роз'єднання соціальних і пенсійних виплат, і довідки внутрішньо переміщеної особи, і питання освіти, і питання інтеграції на місцевому рівні і, що надзвичайно важливо, залучення місцевої влади до цього процесу. Цей документ забезпечений відповідним планом заходів включно по 2023 рік і містить у тому числі і напрями законодавчого врегулювання, які потребують удосконалення.

І от такі кроки – це якраз приклад системної політики. Сьогодні шановний пан Кориневич говорив відповідно про питання деокупації, реінтеграції Криму і відповідну стратегію. Так от в частині захисту прав внутрішньо переміщених осіб включно із законопроектами, які пройшли по першому читанню і стосувалися і внесення змін до Закону про права і свободи внутрішньо переміщених осіб, і відповідно щодо реєстрації на тимчасово окупованих територіях. Це, безумовно, рік, коли було досягнуто відповідний прогрес у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

І другий і останній момент, на який я зверну увагу. Це питання, яке сьогодні також лунало, з різних боків обговорювалося, – щодо відповідно врегулювання, законодавчого врегулювання державної політики перехідного періоду. І я лише наголошу на тому, що і шановні представники, представниця Комітету з прав людини, шановні колеги, тут присутні, були учасниками і учасницями консультацій з Венеційською комісією. І я наголошую, що висновок Венеційської комісії щодо цього законопроекту оприлюднений і перекладений українською, і є в абсолютній доступності на сайті Венеційської комісії. Просто за назвою законопроекту і висновок Венеційської комісії. І цей висновок містить численні корисні поради, які Україна може і має врахувати саме заради забезпечення реінтеграції тимчасово окупованих територій України і мешканців цих територій.

І напевно єдина теза, яку можу собі дозволити за часом, – це те, що серед багато іншого Венеційська комісія звертає увагу на необхідності інклюзивного процесу і на необхідності врахування позицій і думки осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях.

І от ця інклюзивність є, напевно, тим єдиною можливим кроком для того, щоб тут і сьогодні врегулювати питання, які можна врегулювати станом на сьогодні. І дати певні правові гарантії і правову визначеність тим особам, які вже більше 7 років перебувають в окупації, і тим не менше живуть, працюють, народжують дітей, вмирають, укладають угоди, у тому числі двосторонні, здобувають освіту. Чим вищий буде рівень їх гарантій сьогодні, тим легше і скоріше відбудеться реінтеграція.

Дуже дякую за таку можливість. Дякую.

ЯКОВЛЄВА Н.І. Дякую, пані Ганно. Я дякую, дійсно, що згадали цей документ про стратегію реінтеграції внутрішньо переміщених осіб. І це теж є один з компонентів, який фактично складається якраз у формування загальної стратегії і формування галузевих політик. Ще раз дякую.

І запрошую останню спікерку на сьогодні. Ксенія Онищенко юристка громадської приймальні УГСПЛ на базі громадської організації "Січ". Будь ласка, пані Ксенія.

ОНИЩЕНКО К. Дякую за запрошення. Я буду дуже стисло, буду намагатися якомога швидше, бо я розумію, всі вже заморилися, але моя тема не менш важлива.

У нас Донбас завжди асоціюється з гірничою промисловістю, з металургією, і більшість, не більшість, але багато внутрішньо переміщених осіб є колишні шахтарі або пов'язана з тяжкою промисловістю їхня праця. От на зараз більше 90 шахт залишилося на непідконтрольній українській владі території, а внутрішньо переміщені особи – колишні шахтарі, які працювали, перемістилися на підконтрольні українські території, безслідно не пройшла для них праця на даних підприємствах. Практично у кожного є якісь або професійні захворювання, або ушкодження здоров'я, пов'язане з нещасними випадками. І саме у зв'язку з цим держава гарантує соціальний захист у зв'язку з такими моментами в житті таких осіб і надає їм страхові виплати, страхові гарантії у зв'язку з професійними захворюваннями, ушкодженнями, якими він може скористатися і отримати... *(Не чути)* Але не для всіх громадян України така можливість є на зараз. Поясню, чому.

Для того, щоб отримати щомісячні страхові виплати, особі необхідно отримати певний перелік документів, які видають територіальні органи Держпраці, які повинні провести розслідування на підприємстві, де сталися нещасний випадок або профзахворювання, скласти акти, які потім можуть слугувати для особи. Породжують право особи для того, щоб вона отримала ці страхові виплати, гарантовані державою.

Але коли, звертаючись до Держпраці, постраждала особа, на жаль, отримує відмову, оскільки Держпраця не може провести належне розслідування, оскільки підприємство знаходиться на непідконтрольній

території, не може надати певний перелік документів. А фонд каже, що ми не можемо призначити страхові виплати, оскільки немає підтверджуючих документів, що це сталося на певному підприємстві або в певний період. І така особа залишається без підтримки держави, без цих гарантій, які зазначені як в Конституції, так і в інших нормативних документах. І тільки одиниці можуть звернутися до суду і в судовому порядку домогтися цього права і отримувати ці гарантовані державою виплати.

Ми неодноразово зверталися і до Держпраці, і до фонду щодо врегулювання даної проблеми, даного питання. Бо в законі в порядку 337 взагалі не йдеться... ніякої можливості ні провести розслідування, ні скласти необхідні документи в Держпраці.

І ми вимагали, ми звернулися до Мінекономіки для того, щоб вони ініціювали внесення змін у цей нормативний документ, щоб вони гармонізували це законодавство, щоб всі стали рівними. І в кожного громадянина були рівні можливості і права для отримання оцих соціальних гарантій.

Але Міністерство економіки надало нам відповідь, що вони не вбачають за необхідне полегшити процедуру проведення розслідування або навіть спростити процедуру складання таких актів Держпраці. Бо я розумію, що Держпраця діє тільки в рамках, передбачених законодавством, і не може переступити через це.

Тому ми вимагаємо, для того щоб подолати оце порушення права внутрішньо переміщених осіб, які втратили здоров'я, які отримали профзахворювання, інести зміни в існуючий порядок 337, який би надав можливість отримати необхідні документи, а в подальшому соціальні виплати, гарантовані державою.

Дякую за увагу, за можливість виступити.

ЯКОВЛЄВА Н.І. Щиро дякую, пані Ксенія. Дякую, що дочекалися. Але тема є надзвичайно важливою з точки зору дійсно відновлення і соціальної справедливості і реалізації тих соціальних прав, які гарантовані державою.

Шановні учасники і учасниці, я дякую усім за плідну роботу протягом цих майже 3 годин. Я ще раз перепрошую за те, що ми перебрали час. Але я думаю, що ті виступи, які були сьогодні, вони є надзвичайно змістовними з точки зору як і профільних рекомендацій, так і загальних рекомендацій.

Тому ще раз дякую за презентації і виступи, і хочу наголосити на тому, що ідея проведення цього круглого столу якраз полягала у тому, щоби ми почали взагалі діалог про вироблення галузевих політик реінтеграції. Бо насправді оцей от загальний купол поняття реінтеграції, умовно кажучи, у всіх тих людей, які працюють в цій темі, він є єдиним.

І нам потрібно надати розуміння в тому числі і профільним міністерствам, починаючи від медицини, інфраструктури, освіти, що власне вони теж є ключовими суб'єктами і будуть ключовими суб'єктами реінтеграції, і щоб вони не мали змоги, умовно кажучи, усунутися від цього процесу.

Насамкінець хочу подякувати співорганізаторам нашого круглого столу, Українській Гельсінській спілці з прав людини, а також Національній платформі "Діалог про мир та безпечну реінтеграцію".

Ще раз дякую всім і бажаю всім здоров'я, насамкінець. До побачення.